

norden

Nordbok

LITTERATUR OG FOLKEBIBLIOTEK SOM NORDISKE INNSATSOMRÅDER

INNHOLD

I.	INNLEDNING	s. 2
II.	NORDBOKS STILLING I FORKANT AV STRUKTURENDRINGENE PÅ KULTUROMRÅDET	s. 2
III.	NORDBOK I ET FRAMTIDSPERSPEKTIV.....	s. 7
IV.	KONKLUSJON: HOVEDLINJER I NORDBOKS ”TESTAMENTE”	s. 10
V.	VEDLEGG.....	s. 13
	1. Nordboks vedtekter (stadgar)	
	2. Nordboks virksomhetsplan 2004-2005	
	3. ”Nordboks litterære testament” av Mari Finess	
	4. ”De små språkene i et nordisk perspektiv” av Inga Ravna Eira	
	5. ”Folkebibliotek som nordisk innsatsområde” av Inger Frydendahl	
	6. ”Nordbok i ett språkpolitisk perspektiv” av Clas Zilliacus	

I. INNLEDNING

Fra 1. januar 2007 vil en ny struktur for det nordiske kultursamarbeidet tre i kraft. Nordbok (Nordisk Litteratur- og Bibliotekkomité) er blant de ni komitéene og institusjonene som blir lagt ned fra denne datoen.

Nordbok holdt et ekstraordinært møte den 29.11.2005 for å diskutere hvilken rolle det nordiske litteratur- og folkebiblioteksamarbeidet bør spille når de nye rammene for kultursamarbeidet kommer på plass. I det følgende vil vi gi en presentasjon av Nordboks historie og virksomhet samt videreformidle komitéens forslag til innsatsområder i framtiden som ble fremmet i møtet den 29.11.05. Avslutningsvis vil vi forsøke å trekke noen hovedlinjer i det som vil utgjøre Nordboks "testamente".

II. NORDBOKS STILLING I FORKANT AV STRUKTURENDRINGENE PÅ KULTUROMRÅDET

1. Etableringsfasen og organiseringen fram til år 2000.

1.1 Litteratur

Etableringen av litteratur som innsatsområde i det nordiske samarbeidet begynte med opprettelsen av *Nordisk råds litteraturpris* som ble utdelt første gang i 1962.

Spiren til det som i dag er NORDBOK - Nordisk litteratur og folkebibliotekkomité så dagens lys i 1973 da Nordisk ministerråd besluttet å sette i gang en forsøksvirksomhet med støtte til oversettelser av kvalitetslitteratur fra og til nordiske språk. Man begynte med en utredning, og først i 1975 var man klare til å starte selve forsøksvirksomheten.

Tiltaket ble vellykket, og fra 1977 fikk oversettelsesstøtten for nabolandslitteratur en fast post i det nordiske kulturbudsjettet. Samtidig ble det opprettet en komité med ni medlemmer som skulle forestå fordelingen av tilskuddsmidlene. Litteraturstøtten ble forvaltet av denne nabolandskomitéen fram til 1989. Da ble det nordiske kultursamarbeidet omorganisert, og litteraturstøtten skulle ivaretas av en av de nyopprettede kunstkomitéene, NORDBOK som fikk både litteratur og folkebibliotek som arbeidsområde. NORDBOK fikk imidlertid en fast arbeidsgruppe (underkomité), NABO som skulle fordele oversettelsesstøtten.

Ved etableringen av NORDBOK i 1989 ble innsatsen på litteraturområdet betydelig utvidet. I tillegg til oversettelsesstøtte, ble det nå åpnet for å gi støtte til prosjekter. NORDBOK fikk også mulighet til å iverksette tiltak i egen regi, bl.a. ble det initiert flere utredninger. I 1993 tok komitéen initiativ til å utgi et magasin, *Nordisk litteratur - Nordic Literature* som siden har blitt en årbok av betydelig omfang. I løpet av 1990-årene kom det til flere faste tiltak som forfatterkursene ved *Biskops-Arnö*, *Den nordiske bibliotekuken "Skumringstimen"* og et særskilt program for oversettelse til og fra de baltiske språkene. Samarbeidet med de baltiske land omfattet også støtte til flere konferanser og seminarer. En annen ny oppgave som ble tillagt NORDBOK, var å være remissinstans for Nordisk kulturfond.

1.2 Folkebibliotek

Med grunnlag i en rekommandasjon fra Nordisk råd nedsatte Ministerrådet i 1980 en arbeidsgruppe til å utrede spørsmålet om å forankre det nordiske folkebiblioteksamarbeidet som et innsatsområde under Nordisk ministerråd. Arbeidsgruppen besto av representanter for de nasjonale bibliotekmyndighetene i fire av de nordiske landene, mens man fra Finland hadde en representant fra den finske bibliotekforeningen. Etter anbefaling fra arbeidsgruppen, opprettet Ministerrådet i 1982 en fast komité, Nordisk folkebibliotekkomité som skulle arbeide med fellestiltak for de nordiske folkebibliotekene. De nasjonale bibliotekmyndighetene var sterkt representert, og komitéens primære oppgave var å ta initiativ til og finansiere kurs og seminarer for bibliotekarer. Ved omorganiseringen av det nordiske kultursamarbeidet i 1989 ble også folkebibliotekkomitéens virksomhet lagt til NORDBOK, men fortsatt skulle det være en egen arbeidsgruppe for dette innsatsområdet, NORDFOLK. Etter omorganiseringen i 1989 fikk NORDFOLK et mer omfattende mandat enn den

nordiske folkebibliotekkomitéen tidligere hadde hatt. Nå ble det åpnet for støtte til prosjekter, arrangementer og utredninger i tillegg til kursvirksomheten.

1.3 Sekretariat og administrasjon

Sekretariatsfunksjonene for både litteratur- og folkebibliotekkomitéen ble ivaretatt av Nordisk ministerråds sekretariat. Slik fortsatte det også etter at NORDBOK ble etablert i 1989, men nå ble det et stort apparat med mange oppgaver som skulle administreres. NORDBOK hadde 13 medlemmer, NABO 9 medlemmer og NORDFOLK 8 medlemmer, og forholdet mellom hovedkomitéen og arbeidsgruppene var til tider nokså uklart. I NORDBOK ble det etter hvert et sterkt ønske om å få eget sekretariat. Spørsmålet ble endelig avklart i 1999 da Ministerrådet besluttet at sekretariatsfunksjonen skulle utføres av en nasjonal institusjon på grunnlag av en kontrakt mellom vedkommende institusjon og NMR (utlisensiering). Etter en anbudsrunde ble sekretariatet lagt til den danske institusjonen, Biblioteksstyrelsen med virkning fra 01-01-2000, og med en kontraktstid på tre år. Biblioteksstyrelsen sa opp kontrakten da perioden utløp, og etter en ny anbudsrunde ble sekretariatet lagt til den norske institusjonen, ABM-utvikling. Der er sekretariatet fortsatt.

2. Nordboks oppgaver og organisasjon etter 2001

2.1 Vedtekter (Stadgar)

Den 5-12-2000 vedtok Ministerrådet nye vedtekter (stadgar) for Nordbok. De nye vedtektene skulle gjelde fra år 2001, og det er disse som fortsatt gjelder. Man fikk nå en enklere komitéstruktur med færre medlemmer, og arbeidsgruppen for folkebibliotek ble nedlagt. Arbeidsgruppen for oversettelser, NABO ble imidlertid opprettholdt. NORDBOK har nå 10 medlemmer, mens det fortsatt er ni medlemmer i NABO. Vedtektene følger som vedlegg 1 til denne utredningen. Vi siterer de to første paragrafene som gjelder målsetting og arbeidsoppgaver:

§ 1 Målsättning

Litteratur- och bibliotekskommittén NORDBOK, nedan kallad kommittén, har som uppgift att befrämja och vidareföra det nordiska samarbetet inom ramen för dess mandat. Kommitténs alla verksamhetsformer och aktiviteter bör syfta till en hög nordisk profil och bidra till den nordiska nyttan så att verksamheten skapar ett nordiskt mervärde utöver de rent fackliga samarbetsresultaten.

Kommittén skall utveckla och stärka det nordiska samarbetet när det gäller kunskapen om och utbredningen av nordisk litteratur både för barn och vuxna, samt utveckla och stödja särskilda åtgärder för utbredningen av litteratur på minoritetsspråk i Norden.

Kommittén skall stödja och stärka samarbetet mellan de nordiska folkbiblioteken.

Kommittén skall samarbeta med nationella organisationer och institutioner på ovan nämnda områden och med de övriga nordiska kommittéerna när detta kan främja NORDBOKs mål.

Kommittén skall i sitt arbete lägga vikt vid åtgärder, som kan värna om och stärka den nordiska språkgemenskapen och främja nordisk språkförståelse.

Kommittén utgör en del av Nordiska ministerrådets organisation. Vid kommitténs utåtriktade aktiviteter skall sambandet mellan Nordiska ministerrådet och NORDBOK därför göras tydligt i syfte att stärka den nordiska profilen.

Kommittén bör i hela sin verksamhet eftersträva en hög nordisk profil och syfta till att skapa ett nordiskt mervärde inom sitt verksamhetsområde.

§ 2 Verksamhet och arbetsuppgifter

För att nå sina mål skall kommittén särskilt:

- fördela medel till översättning av nationell, nordisk litteratur till andra språk i Norden, (jfr. Riktlinjer för fördelning av stöd till översättning och utgivning av nordisk litteratur).
- verka för utgivning och spridning av tal- och punktskriftsböcker, samt för översättning, utgivning och spridning av lättlästa böcker för olika grupper av lässvaga.
- fördela stöd till arrangerande av nordiska författar- och översättarkurser.
- administrera och fördela medel till samarbete mellan nordiska folkbibliotek, (jfr. Riktlinjer för fördelning av stöd till nordiskt folkbibliotekssamarbete).
- fungera som rådgivande organ för Nordiska ministerrådet och dess organ och som remissinstans inom sitt ansvarsområde.
- utveckla arbetet med att göra nordisk litteratur tillgänglig, inklusive distributionen av nordisk litteratur

på originalspråket.

- ta initiativ till åtgärder som främjar utbredningen av och kunskapen om nationell nordisk litteratur i grannländerna i Norden.
- arbeta för utbyte av videokassetter och ljudkassetter mellan folkbiblioteken i Norden.
- stödja åtgärder som stärker nordiskt deltagande i det internationella samarbetet på litteratur- och biblioteksområdet.
- informera om sitt ansvarsområde utanför Norden.
- visa särskilt ansvar för litteratur för barn och ungdom inom alla ovan nämnda områden.

2.2 Virksomhetsplan

Nordboks virksomhetsplan for 2004 -2005 ble vedtatt i møte i oktober 2004 og godkjent av embetsmannskomiteén i februar 2005. På grunn av den forestående omorganisering er virksomhetsplanen med enkelte justeringer prolongert til å gjelde for året 2006. Virksomhetsplanen tar utgangspunkt i de mål og oppgaver som er fastsatt i Nordboks vedtekter (stadgar), den trekker opp strategier og konkretiserer oppgaver. Virksomhetsplanen følger som vedlegg 2.

Virksomhetsplanen har følgende overordnede strategi:

Nordbok vil disponere de midlene komiteen har til rådighet slik at det blir rom for fleksibilitet og mulighet for å engasjere seg i nye og fremtidsrettede oppgaver. Det innebærer at man vil være varsom med å binde seg til faste oppgaver eller prosjekter som går over mange år.

Nordboks virksomhet skal organiseres på en måte som gjør at komiteens rolle som policyorgan og rådgivende organ for Ministerrådet blir godt ivaretatt. Man vil legge vekt på kontakt og dialog mellom komiteen og representative fagmiljøer på litteratur- og bibliotekområdet.

Nordboks møter og arrangementer skal fortrinnsvis legges til steder og tidspunkter som gjør det mulig å styrke medlemmenes kontakt med samarbeidspartnere, og som kan gi medlemmene ny innsikt i nordiske oppgaver og nordisk politikk.

Nordbok skal holde en høy faglig standard på de oppgaver komiteen er engasjert i. På områder der det er behov for spesiell kompetanse, vil komiteen benytte underutvalg eller ad-hoc-komiteer og innhente ekspertuttalelser.

Virksomhetsplanen gjør rede for de faste oppgavene komiteén er engasjert i, både støtteordningene for oversettelser og prosjekter, utgivelsen av årboka *Nordisk litteratur* og samarbeidet med faste tilskuddsmottakere som Biskops-Arnö og Foreningene Nordens Forbund. Videre blir det pekt på områder der Nordbok vil ta selvstendige initiativ. Disse er først og fremst knyttet til Nordisk råds litteraturpris og tiltak for litteratur til barn og unge. Vi siterer:

Det skal etableres et fast samarbeid mellom priskomiteen, NMRs informasjonsavdeling og Nordbok om å formidle informasjon om prisen, priskandidatene og deres verker.

Det skal arbeides bevisst for å fremme oversettelse av priskandidatene til andre nordiske språk. Prisvinneren skal prioriteres ved ansøking om oversettelsesstøtte til alle de nordiske språkene.

Det kan gis særskilt støtte til oversettelse/utgivelse av prisvinneren til ett eller flere ikke-nordiske hovedspråk. Nordbok informerer prisvinnerens forlag om dette.

Nordbok vil oppfordre til og støtte nasjonale arrangementer som kan bidra til å gjøre prisvinneren og kandidatene kjent for litteraturformidlere (bibliotekarer, lærere, mediefolk m.m.)

Nordbok vil ta initiativ til å videreutvikle kontakter og nettverk mellom nordiske miljøer som arbeider med litteraturformidling til barn og unge.

Det skal vises til barn og unge som prioritert målgruppe ved utlysning av prosjektmidler og når man informerer om Nordboks virksomhet.

Man vil undersøke muligheten for samarbeid med de andre kunstkomiteene og med andre nordiske organer om tiltak som kan fremme de handlingsmål som gjelder barn og unge.

I arbeidet for å styrke litteraturtilbudet til barn og unge har Nordbok de siste par årene knyttet dette spesielt opp til arbeidet med å fremme litteratur på de "små språkene".

Virksomhetsplanen gir også retningslinjer for prioritering av prosjekter, og i den prolongerte planen for 2006 står følgende:

Den prioriteringen av innsatsområder som ble besluttet for virksomhetsplanen 2004 - 2005, har fungert godt. Nordbok vil prioritere de samme innsatsområdene i 2006, og legge de samme retningslinjene til grunn for utlysning og prosjektbehandling.

Innsatsområder som skal prioriteres:

1. Prosjekter som setter formidling av nabolandslitteratur i fokus.
2. Prosjekter som tar opp den skapende prosess og/eller samspillet mellom de forskjellige ledd i det litterære kretsløp.
3. Prosjekter som gjelder litteratur for barn og unge, formidling til barn og unge eller som fremmer litteraturrelatert egenaktivitet blant barn og unge.
4. Prosjekter som gjelder tilrettelegging, produksjon og/eller formidling av litteratur til grupper med behov for spesiell tilrettelegging (funksjonshemmede, språklige minoriteter etc.)
5. Prosjekter som har til hensikt å bygge nordiske nettverk for å møte nye utfordringer innen formidling av litteratur, kunst og kultur.
6. Prosjekter som fremmer kompetanseutvikling for bibliotekarer, forfattere, oversettere og andre som arbeider innenfor litteratursektoren.

Ved vurdering av prosjektsøknader fra biblioteksektoren, vil en prioritere prosjekter som tar opp utfordringer og oppgaver som har tilknytning til folkebibliotekenes rolle som litteraturformidlere.

3. Gjennomførte oppgaver og oppnådde resultater de siste årene

3.1 Oversettelser

Oversettelsesstøtte etter 2001:

	2001	2002	2003	2004	2005
Nordiske språk					
Antall søknader	259	273	259	257	254
Søknadssum NOK	12.6 mill.	12.9 mill.	10.0 mill.	10.2 mill.	11.4 mill.
Antall innvilget	146	135	126	160	131
Bevilget beløp NOK	2.660 000	2.590 000	2.100 000	2.980 000	2.570 000
Til/fra baltisk					
Antall innvilget	31	30	25	26	31
Bevilget beløp NOK	396 000	330 000	430 000	490 000	442 000

Støtten til oversettelser mellom nordiske språk blir fordelt på de språk det oversettes til, etter en fastlagt prosentfordeling. Det er utarbeidet egne regler for tilskuddsordningen, og midlene blir utlyst med søknadsfrist to ganger pr. år. Både antall søknader og antall oversettelser som får støtte, har holdt seg nokså stabilt fra år til år. Antall søknader om oversettelser til de forskjellige språkene varierer nokså mye, men det har ikke vært vanskelig å fylle kvotene for hvert enkelt språk.

Det kommer inn få søknader om støtte til oversettelser fra grønlandsk, færøysk og samisk til andre nordiske språk. Ved siste utlysning var det f.eks. ingen slike søknader. Det er flere årsaker til dette. En grunn er at det finnes få kvalifiserte oversettere, en annen er at bøker på disse språkene ofte har et lite utviklet markedsføringsapparat. Nordbok har de små språkenes litteratur som et spesielt innsatsområde, og hvert år blir det bevilget stipend til oversettere som arbeider med oversettelser fra disse språkene til andre nordiske språk. Situasjonen for de små språkenes litteratur og markedsføringen av denne litteraturen har vært tema for seminarer finansiert av Nordbok i 2004 og 2005.

Tilskuddsordningen for oversettelser til og fra baltiske språk er basert på en øremerket bevilgning fra Ministerrådet. Kriteriene for tilskudd er de samme som for tilskuddsordningen for nordisk litteratur. Utllysning skjer en gang pr. år.

3.2 Prosjektstøtte og faste tilskuddmottakere

Prosjektstøtte etter 2001:

	2001	2002	2003	2004	2005
Antall innvilget	25	18	18	23	19
Bevilget beløp NOK	1.980 000	1.125 000	1.130 000	1.550 000	1.500 000

Nordbok gir hvert år tilskudd til prosjekter på områdene litteratur og bibliotek. Midlene blir utlyst med en søknadsfrist pr. år, og det er fastsatt regler for tilskuddsordningen.

I tillegg til prosjektstøtte gir Nordbok også støtte til besøk av nordiske forfattere i folkebiblioteker. Tilskuddene er begrenset til NOK 20 000 pr. arrangement, og disse søknadene blir behandlet av sekretariatet etter hvert som de kommer inn. I 2005 ble det innvilget NOK 207 000 fordelt på 12 søkere.

Kursstedet Nordens Biskops-Arnö har i mer enn 30 år arrangert nordiske forfatterkurs. Nordbok har siden opprettelsen gitt støtte til disse kursene, og fra 2003 har virksomheten vært basert på en kontrakt. Biskops-Arnö mottar NOK 540 000 pr. år for å arrangere tre forfatterkurs. I 2004 hadde man til sammen 73 deltakere på kursene.

Den nordiske bibliotekuken "Skumringstime" blir arrangert hvert år i folkebiblioteker over hele Norden. Initiativet til bibliotekuken kom fra Foreningene Nordens Forbund som hvert år mottar støtte til den sentrale organiseringen og koordineringen av arrangementene. 1883 folkebiblioteker deltok i bibliotekuken i 2004. Tilskuddet til Foreningene Nordens Forbund var på NOK 760 000.

3.3 Nordboks egne initiativer

Årboken *Nordisk litteratur / Nordic Literature* ble utgitt første gang i 1993. Årboken har helt siden starten vært fullfinansiert av Nordbok, men administrasjonen blir utført av NMRs sekretariat, og det er etablert en egen redaksjon. Årboken foreligger også i elektronisk form, og Nordbok har opprettet en egen webadresse for den elektroniske utgaven.

I virksomhetsplanen står det at Nordbok i samarbeid med priskomiteén og NMRs informasjonsavdeling skal formidle informasjon om Nordisk råds litteraturpris, priskandidatene og deres verker. Nordbok har i tråd med dette arrangert møter og seminarer (bl.a. på bokmessene i London og Göteborg), informert om prisen og priskandidatene på sine Internett-sider og støttet oversettelse av vinnerbøkene til språk utenfor Norden. I 2005 tok Nordbok initiativ til å utgi en antologi der alle årets priskandidater ble presentert. Antologien ble redigert av Nordboks rådgiver, Jenny Fossum Grønn og utgitt i samarbeid med NMRs informasjonsavdeling. En tilsvarende antologi skal utgis i 2006.

Nordbok har flere ganger mottatt tilskudd til prosjekter fra kulturministrenes strategiske midler. I 2004 ble prosjektet *Kompetanseutvikling for medarbeidere i kulturinstitusjoner* avsluttet. Prosjektet ble utviklet i samarbeid med den nordiske museumskomiteén. Prosjektet *Nordisk - mer enn skandinavisk* som ble fullført i 2005, ble også lagt opp i samarbeid med museumskomiteén. Prosjektet ble utført av Nordboks sekretariat i samarbeid med Nordiska Museet. Produktet var en utstilling og en bok, begge med tittelen *Nordic Voices*. Utstillingen har til nå vært vist i Oslo, Göteborg og Stockholm.

Nordbok legger vekt på å samarbeide både med organisasjoner og med andre nordiske komitéer og institusjoner. I den anledning har en gjennomført konferanser og arrangementer i samarbeid med Nordens Institut på Åland, Nordens hus i Torshavn og Nordens hus i Reykjavík. I 2004 inngikk Nordbok i et samarbeid med de tre andre kunstkomitéene om fellesprosjektet *Møteplass Barents* som vil bli gjennomført i 2006.

Det danske formannskapet i NMR i 2004 utpekte nordisk språkforståelse som et satsingsområde. De to komiteene Nordbok og BUK fikk i oppdrag å utvikle et felles prosjekt med formål å styrke barns forståelse av de nordiske nabospråk. Gjennom et samarbeid med Danmarks Radio ble det utviklet et opplegg med rapmusikk som det sentrale element og med et eget nettsted www.dr.dk/nordisksprog med tekster, musikk, konkurranseopplegg m.m.

Nordbok var medarrangør i en konferanse som Det grønlandske landsbibliotek arrangerte i 2004 om situasjonen for de små språks litteratur. Som en oppfølging av denne konferansen, har Nordbok innledet et samarbeid med forfatterforeningene fra Færøyene, Grønland og Sápmi (Sameland) for å

stimulere utgivelsen av barnebøker på disse språkene. Konkrete tiltak vil bli igangsatt i 2006, og prosjektet har fått økonomisk støtte fra Nordisk barne- og ungdomskomiteé.

III. NORDBOK I ET FRAMTIDSPERSPEKTIV - Nordboks ekstraordinære møte i København 29.11.05

4. Strukturendringene for det nordiske kultursamarbeidet. Innledning v/ Marianne Møller, Nordisk ministerråds sekretariat

Nordbok holdt møte i Nordisk ministerråds lokaler den 29.11.2005 for å diskutere hvordan det nordiske litteratur- og folkebiblioteksamarbeidet bør se ut i fremtiden. Møtet startet med en orientering om den nye strukturen ved Marianne Møller. Følgende spørsmål og kommentarer ble fremmet av komitémedlemmene etter Møllers orientering:

- Når et program legges til nasjonale institusjoner, risikerer man å miste den nordiske tankegangen av syne. En viktig utfordring i fremtiden vil være å mobilisere det nasjonale til å tenke og arbeide nordisk. Komitéen håper at det nordiske samarbeidet kan komplettere det som skjer på nasjonalt plan. Viktig å kartlegge hva som bør gjøres nasjonalt og hva som bør gjøres nordisk.
- Hvordan kan Nordisk Kulturfond overta en del av Nordboks og de øvrige komitéenes oppgaver?
- Hvordan kan nasjonale myndigheter overta Nordboks arbeide for å fremme de små språkområdenes interesser? Det finnes ikke noe nasjonalt apparat som fremmer litteratur fra f.eks. Færøyene, Grønland og Sápmi. De mindre språkene faller utenfor andre støtteordninger, og det blir viktig at de i fremtiden vil finne sin plass i det nye systemet.
- Man savner bibliotekene i den nye strukturen. Bibliotekene er aktive formidlere av nordisk litteratur og kultur, og en viktig oppgave blir å ivareta bibliotekenes rolle i fremtiden. Nordisk bibliotekuke er eksempel på en nordisk aktivitet med stor gjennomslagskraft som bør videreføres i det nye systemet. Forfatterbesøk i bibliotek og på skoler har også en svært viktig funksjon for formidling av litteratur.
- Nordisk råds litteraturpris har et stort potensial. Prisen bør være et satsningsområde i større grad enn den er i dag.

5. Nordboks ”testamente”. Innledninger ved fire av Nordboks medlemmer.

Etter den innledende diskusjonen holdt fire av Nordboks medlemmer hver sitt innlegg om ulike utfordringer som litteratur- og bibliotekfeltet står overfor i den nye strukturen. De fire innleggene er lagt ved som bilag til dette dokumentet. Nedenfor følger en oppsummering av innledernes synspunkter og forslag til framtidige aktiviteter, samt en punktvis oppsummering av diskusjonene som fulgte i komitéen.

5.1. *Utfordringer på litteraturområdet v/Mari Finess*

Mari Finess viser til at den litterære situasjonen i de større landene i Norden i dag er privilegert, med et velfungerende bokmarked der bøker utgis, selges, lånes og leses. I de mindre språkområdene, som Grønland, Færøyene og det samiske språkområdet, ser man imidlertid at situasjonen er vanskelig. Antall utgivelser på originalspråket er svært begrenset i disse områdene, noe som særlig er bekymringsverdig i forhold til barn og unges språkopplæring.

Til tross for en positiv utvikling i bøkernes sjangerbredde og tilgjengelighet er det også store utfordringer innenfor den nordiske bokbransjen. I et deregulert bokmarked kan ”bestselgeriet” true utgivelsene av smalere litteratur. Digitalisering av bøker for presentasjon på Internett uten rettighetsklarering er en internasjonal utfordring som bør møtes med en felles nordisk front.

Nordbok befinner seg mellom kunstproduksjon og kunstformidling, og komitéen har en rekke oppgaver både på produksjons- og formidlingssiden. Spørsmålet er hva som vil skje med disse oppgavene i det nye systemet. De faste tiltakene bør kunne plasseres innenfor de nye mobilitets- og kunstprogrammene. Aktiviteter som forfatterbesøk, stipend, oversettelsesstøtte og promotering av kandidater til litteraturprisen er eksempler på noe av det som kan høre innunder mobilitetsprogrammet. Årboka Nordisk Litteratur og forfatterkursene på Biskops-Arnö er eksempler på tiltak som kan gå inn i et kunstprogram.

Finess mener at det i forbindelse med etableringen av den nye strukturen, bør være rom for at nye tiltak på litteraturområdet igangsettes. Eksempler på nye tiltak kan være:

- utvidelse av NABO (Nordboks støtteordning for oversettelse av nabolandslitteratur) til å gjelde flere sjangre
- et felles nordisk fremstøt når det gjelder opphavsrett i forbindelse med digitalisering av skjønnlitteratur
- en fellesnordisk nettbokhandel
- utdanning for forfattere, kritikere og oversettere, spesielt i forbindelse med de små språkområdene
- et nordisk agentur for litteratur fra de små språkområdene
- nye nordiske litteraturformidlingsprosjekter i bibliotekene
- satsing på flerkulturelle prosjekter

5.1.1 Kommentarer fra øvrige komitémedlemmer:

- På grunn av et etter hvert utvidet litteraturbegrep er det nødvendig å oppgradere kriteriene for litteraturstøtten til å gjelde flere sjangre
- Hvordan kan man i det framtidige systemet skape samme type miljøer og møteplasser som finnes i dag? Og hvordan kan disse kobles til et større program?
- Oversettelser passer ikke nødvendigvis inn i noe mobilitetsprogram. *Oversetterne* trenger mobilitet for å øke kompetansen, men tilblivelsen av en *oversettelse* må ikke glemmes

5.2 De små språkene i et nordisk perspektiv v/Inga Ravna Eira

”De små språk” forstås som samisk, færøysk og grønlandsk. Inga Ravna Eira mener uttrykket ”de små språk” er uheldig og velger ikke å bruke dette. Videre vektlegger hun at utkantområdene må inkluderes i det nordiske samarbeidet og at kostnader forbundet med å avholde møter i ”periferien” må være en selvfølgelig utgift.

Eira understreker at Nordbok har vært viktig for utviklingen av samisk, færøysk og grønlandsk språk og litteratur. Nordboks oversettelsesstøtte er av stor betydning for at det kan utgis og oversettes litteratur i disse områdene, og utgivelser på originalspråkene og i oversettelse er svært viktig for utviklingen av språkene. Ikke minst har oversettelsesstøtten muliggjort utveksling av litteratur og kultur mellom Sápmi, Færøyene, Grønland og det øvrige Norden.

I dag er det svært få søknader fra de ovennevnte språkområdene om støtte til oversettelse. En utfordring vil være å skape større vilje til og legge til rette for at flere oversettelser kan utgis. Det burde også åpnes opp for produksjonsstøtte, noe som vil gjøre det mulig for forlagene å utgi oversatt litteratur i større omfang.

Eira fremhever noen oppgaver som bør vektlegges når det gjelder de små språkområdene i Norden:

1) Markedsføring av oversettelser og litteratur på originalspråk:

- delta på bokmesser, litteraturfestivaler, bokutstillinger og bokdager, forfatterturnéer, motarbeide tollrestriksjonene
- bedre distribusjon; flere bokhandlere, egen distribusjonssentral for de mindre språkene
- litteraturagenter som arbeider spesifikt med de mindre språkene

2) Øke leselysten blant barn og voksne. Eksempler på tiltak kan være å

- arrangere lesekampanjer for barn, unge og voksne
- arrangere lesekurs for voksne og leseleir for barn og unge
- bruke fortelletradisjonen som inngangsport til lesing av bøker
- bruke joiketekster som motivasjon til å lese og også skrive egne tekster
- arrangere skriveverksted for barn og unge

3) Utdanne flere forfattere og oversettere:

- forfatter- og oversetterkurs
- forfatterturnéer og forfatterbesøk i barnehager, skoler og bibliotek

Eira avslutter med å påpeke at den framtidige strukturen gir muligheter for nye samarbeidsprosjekter bl.a. mellom urfolk i Norden.

5.2.1 Kommentarer fra øvrige komitémedlemmer:

- NMR har nå muligheten til å starte med blanke ark og gjøre noe med situasjonen for de mindre språkene. Om temaet settes på dagsorden kan man utrette mye

5.3 Folkebibliotek som nordisk innsatsområde v/ Inger Frydendahl

Biblioteksamarbeidet i Norden nevnes ikke i rapporten som trekker opp linjene for det framtidige nordiske kultursamarbeidet. Folkebiblioteksamarbeidet utgjør imidlertid en viktig del av Nordboks virksomhet, der bibliotekenes *formidlingsrolle* har en sentral plass.

I sitt innlegg viser Inger Frydendahl hvordan bibliotekene passer inn i Nordisk ministerråds framtidige politikk: Biblioteket er en kulturarvsinstitusjon, en av bibliotekets hovedoppgaver er å tilgjengeliggjøre kunst, kultur og viten, og biblioteket har en viktig funksjon som nettverksbygger og i forbindelse med inkludering av minoriteter. Alle disse egenskapene og oppgavene er satsningsområder i det framtidige Norden.

Frydendahl fremhever spesielt bibliotekenes behov for nettverk tverrnasjonalt og tverrsektorielt. Det eksisterer flere nordiske biblioteknettverk, som alle er avhengig av nordiske midler for å kunne overleve – ikke til drift, men til å kunne søke om støtte til prosjekter og tiltak. Nordiske nettverksdeltakere blir ofte ambassadører for det nordiske. Frydendahl legger videre vekt på viktigheten av å arrangere konferanser, seminarer og workshops i nordisk regi for utveksling av erfaring og kunnskap. Nordiske midler er videre en avgjørende faktor for innovasjon og metodeutvikling, noe som skal komme alle nordiske folkebiblioteker til gode.

Frydendahl peker på to viktige Nordbokaktiviteter knyttet til formidling som bør videreføres i det framtidige samarbeidet:

- Støtte til forfatterbesøk i nordiske folkebibliotek
- Den nordiske bibliotekuka – Skumringstimen

Frydendahl skisserer noen av de mest sentrale oppgavene de nordiske folkebibliotekene står overfor de nærmeste årene som med fordel kan utvikles nordisk:

- å arbeide for videre integrering av flyktninger og innvandrere
- å øke informasjonskompetansen blant alle medborgere på alle nivåer
- å utvikle et samarbeid mellom kulturarvsinstitusjonene arkiv, bibliotek og museer (ABM-samarbeid)

De ovenfor nevnte oppgavene er alle nasjonale oppgaver, hvor Nordisk ministerråd kan supplere det nasjonale nivå med nordisk nytte i felles modellutvikling og erfaringsutveksling, og for ABM-samarbeidets vedkommende som primær drivkraft.

5.3.1 Kommentarer fra øvrige komitémedlemmer:

- Det er viktig å bruke de kulturelle kraftverk som bibliotekene er på især det lokale nivå og det tette nettverk av formidlingspunkter som de utgjør over hele Norden
- Ikke bare kunstproduksjon, men også kunst- og kunnskapsformidling, burde inngå i NMRs framtidige kunstprogram
- Brukeren må stå i sentrum; man går fra en institusjonstankegang til en brukertankegang
- Den nye strukturen gir muligheter for at nye nettverk skal kunne engasjere seg i det nordiske samarbeidet

5.4 Nordbok i et språkpolitisk perspektiv v/ Clas Zilliacus

Clas Zilliacus peker på enkelte akutte innsatsområder i den framtidige strukturen:

- Å handle med bøker over landegrensene medfører ekstra kostnader i form av tollhindringer, ulik valuta og forskjeller i merverdiavgiften. En løsning for å tilby et bredere utvalg av nabolandenes litteratur kan være å etablere en nordisk nettbokhandel
- For å fremme også de mindre/minste aktørenes interesser, bør man opprette en samnordisk koordinatorfunksjon på litteraturområdet
- Kvalitetssikring i form av forfatterkurs og seminarer innen litteraturkritikk, behov for kompetanseheving spesielt i de små språkområdene

Zilliacus legger vekt på at *langsomhet* er en egenskap som kjennetegner den litterære prosessen. Resultater av initiativer på litteraturområdet ses sjelden umiddelbart, initiativene bærer frukter over tid. Dette er viktig å ha i mente når man planlegger et framtidig litteraturprogram.

Støtteordningen for oversettelse av nabolandslitteratur er kanskje Nordboks mest sentrale oppgave, og det er av stor betydning at denne oppgaven videreføres i det framtidige samarbeidet. Denne støtten har gjennom mange år bidratt til at nordisk litteratur utgis i nabolandene og har dermed vært med på å utvide hjemmemarkedene.

Zilliacus understreker at den unike, om enn begrensede, felles språkforståelsen som finnes i Norden, ligger til grunn for det nordiske samarbeidet.

5.4.1 Kommentarer fra øvrige komitémedlemmer:

- Viktig å avlevere arven om internordisk språkforståelse. Engelsk som felles språk i nordiske sammenhenger fører til idétørke
- Hvert enkelt land bør ta ansvaret for at opplæring i nordisk språk og litteratur er satsningsområde
- For å øke den nordiske språkforståelsen blant barn og unge kan man innføre språkkampanjer f.eks. i idrettsorganisasjoner
- Det finnes et stort behov for læremidler på eget språk, ikke kun på engelsk.

IV. KONKLUSJON: HOVEDLINJENE I NORDBOKS "TESTAMENTE"

I det foregående har vi gitt et riss av Nordboks historie og presentert komitéens virksomhet i dag. Videre har vi referert diskusjonene og synspunktene som kom fram i komitéens ekstraordinære møte i København 29. november 2005. Møtet hadde som formål å skissere et framtidig nordisk litteratur- og folkebibliotekprogram.

Som Mari Finess påpeker i sitt innlegg, skiller Nordbok seg fra de øvrige nordiske kunstkomitéene bl.a. ved at komitéens innsats først og fremst rettes mot *kunstproduktet* og i mindre grad mot *kunstneren*. Formidlingen av litteratur skjer i begrenset grad i direkte kontakt med forfatter eller oversetter, ofte er det forlaget som styrer denne prosessen, og det er også forlaget Nordbok i hovedsak har forholdt seg til. I tillegg til den litterære kunstformen, dreier Nordboks virksomhet seg videre om et område som ikke hører inn under kunstfeltet, nemlig folkebibliotekene. Når det nordiske kunstområdet har vært diskutert i ministerrådssammenheng, har Nordboks bibliotekinnsats derfor ofte vært neglisjert, noe som også gjenspeiles i den manglende omtalen av folkebibliotekene i rapporten for den framtidige strukturen for det nordiske kultursamarbeidet.

For Nordbok er litteratur og bibliotek to sider av samme sak. Biblioteket er en av de viktigste arenaene for litteraturformidling. For at boka skal nå ut til et bredt publikum er den avhengig av bibliotekets formidlingsapparat. Biblioteket er imidlertid ikke en kunstinstitusjon og vil derfor vanskelig få tildelt en naturlig plass i et framtidig nordisk kunstprogram slik det til nå er skissert fra Ministerrådets side. Men bibliotekets funksjon som *kunstformidler* er i Nordboks øyne av uvurderlig verdi for spredningen av nordisk litteratur på samme måte som museenes funksjon som kunstformidler er helt essensiell, og denne funksjonen må ikke glemmes når kunstprogrammene etter hvert tar form.

Det kunne eventuelt være hensiktsmessig å utarbeide et delprogram eller et selvstendig program om **formidling** av kunst og kultur, hvor ikke alene biblioteker, museer og arkiver fikk mulighet for å utvikle et nødvendig og politisk prioritert samarbeid om nye former for kunstformidling, men hvor også andre og nye formidlingsinstitusjoner og –former kan få mulighet for utprøving av samarbeid.

I løpet av den siste treårsperioden har Nordbok i sine møter hatt flere tilbakevendende diskusjoner rundt temaer og innsatsområder som vekker særskilt engasjement hos komitémedlemmene. Dette engasjementet har også gjort seg utslag i Nordboks virksomhet i denne perioden. Det gjelder bl.a., som nevnt ovenfor, biblioteket som en viktig aktør innen kunst- og kulturformidling, støtte til oversettelse av nabolandslitteratur, språksituasjonen og den litterære produksjonen i de små språkområdene, internordisk språkforståelse, årboka *Nordisk Litteratur* og Nordisk råds litteraturpris.

Nordbok vil vektlegge følgende elementer når de framtidige nordiske kunst- og mobilitetsprogrammene skal utformes:

1. Den litterære prosessen er langsom. Litteratur krever langtidsperspektiv og ikke kortsiktige initiativer/løsninger
2. Det nordiske samarbeidet må verne om og videreutvikle den internordiske språkforståelsen
3. De mindre språkene (som samisk, grønlandsk og færøysk) må få en plass i den nye strukturen. Litteratur for barn og unge på de nevnte språkene bør være en prioritert sak.
4. Biblioteket som nettverksbygger og kunst- og kulturformidler er viktige funksjoner som hører hjemme i et framtidig nordisk kunstprogram.
5. Det flerkulturelle perspektivet bør være gjennomgående i det nordiske kultursamarbeidet
6. Støtteordningen for oversettelse av nabolandslitteratur må videreføres i én eller annen form. Dette gjelder også stipendordningen for oversettere.
7. De nye programmene bør videreføre støtten til forfatterbesøk i bibliotek og den nordiske bibliotekuka, Skumringstimen
8. Nordiske forfatterkurs, av den typen som arrangeres på Nordens Folkehøyskole Biskops-Arnö, bør prioriteres i det framtidige nordiske kultursamarbeidet

9. Nordisk råds litteraturpris har potensiale til å brukes mer aktivt i formidlingen av nordisk litteratur
10. Det nordiske samarbeidet bør videreføres, men finne en alternativ varig administrativ løsning, for årboka *Nordisk Litteratur*

Komiteén foreslår videre noen nye innsatsområder på litteratur- og folkebibliotekfeltet:

1. Et nordisk agentur for litteratur på de mindre språkene
2. En nordisk nettbokhandel
3. En forfatter-, oversetter- og kritikerutdanning rettet mot de små språkområdene
4. Nye nordiske formidlingsprosjekter i bibliotekene

Oslo, 16. januar 2006

Asbjørn Langeland
direktør

Jenny Fossum Grønn
rådgiver

V. VEDLEGG

Vedlegg 1: Nordboks vedtekter (stadgar)

Stadgar för

NORDISKA LITTERATUR- OCH BIBLIOTEKSKOMMITTÉN (Nordbok)

fastställda av Nordiska ministerrådet den 5.12.2000 och gällande från 1.1.2001. Samtidigt upphör stadgarna fastställda den 24.5. år 1996. Etablerandet av kommittén godkändes av Nordiska ministerrådet (kulturministrarna) den 19.4.1989.

§ 1 Målsättning

litteratur- och bibliotekskommittén NORDBOK, nedan kallad kommittén, har som uppgift att befrämja och vidareföra det nordiska samarbetet inom ramen för dess mandat. Kommitténs alla verksamhetsformer och aktiviteter bör syfta till en hög nordisk profil och bidra till den nordiska nyttan så att verksamheten skapar ett nordiskt mervärde utöver de rent fackliga samarbetsresultaten.

Kommittén skall utveckla och stärka det nordiska samarbetet när det gäller kunskapen om och utbredningen av nordisk litteratur både för barn och vuxna, samt utveckla och stödja särskilda åtgärder för utbredningen av litteratur på minoritetsspråk i Norden.

Kommittén skall stödja och stärka samarbetet mellan de nordiska folkbiblioteken.

Kommittén skall samarbeta med nationella organisationer och institutioner på ovan nämnda områden och med de övriga nordiska kommittéerna när detta kan främja NORDBOKS mål.

Kommittén skall i sitt arbete lägga vikt vid åtgärder, som kan värna om och stärka den nordiska språkgemenskapen och främja nordisk språkförståelse.

Kommittén utgör en del av Nordiska ministerrådets organisation. Vid kommitténs utåtriktade aktiviteter skall sambandet mellan Nordiska ministerrådet och NORDBOK därför göras tydligt i syfte att stärka den nordiska profilen.

Kommittén bör i hela sin verksamhet eftersträva en hög nordisk profil och syfta till att skapa ett nordiskt mervärde inom sitt verksamhetsområde.

§ 2 Verksamhet och arbetsuppgifter

För att nå sina mål skall kommittén särskilt:

- fördela medel till översättning av nationell, nordisk litteratur till andra språk i Norden, (jfr. Riktlinjer för fördelning av stöd till översättning och utgivning av nordisk litteratur).
- verka för utgivning och spridning av tal- och punktskriftsböcker, samt för översättning, utgivning och spridning av lättlästa böcker för olika grupper av lässvaga.
- fördela stöd till arrangerande av nordiska författar- och översättarkurser.
- administrera och fördela medel till samarbete mellan nordiska folkbibliotek, (jfr. Riktlinjer för fördelning av stöd till nordiskt folkbibliotekssamarbete).
- fungera som rådgivande organ för Nordiska ministerrådet och dess organ och som remissinstans inom sitt ansvarsområde.
- utveckla arbetet med att göra nordisk litteratur tillgänglig, inklusive distributionen av nordisk litteratur på originalspråket.
- ta initiativ till åtgärder som främjar utbredningen av och kunskapen om nationell nordisk litteratur i grannländerna i Norden.
- arbeta för utbyte av videokassetter och ljudkassetter mellan folkbiblioteken i Norden.
- stödja åtgärder som stärker nordiskt deltagande i det internationella samarbetet på litteratur- och biblioteksområdet.
- informera om sitt ansvarsområde utanför Norden.
- visa särskilt ansvar för litteratur för barn och ungdom inom alla ovan nämnda områden.

§ 3 Ledning

I. Tillsättning och ansvar

Kommittén tillsätts av och är ansvarig inför Nordiska ministerrådet (kulturministrarna).

Kommittén ansvarar för den långsiktiga strategiska planeringen, utifrån de syften/målsättningar för kommittén som ministerrådet angivit. Kommittén är, inom de ramar som Nordiska ministerrådet angivit, ett policy-skapande organ inom sitt fackområde och skall behandla frågor av större betydelse rörande målsättning, verksamhetsinriktning, ekonomi och budget samt svara för att resultaten regelbundet följs upp och utvärderas.

II. Sammansättning m. m.

Kommittén består av 9 ordinarie ledamöter, från alla språkområden i Norden. Därutöver utses personliga suppleanter för de ordinarie ledamöterna.

Dessa skall utnämnas av Nordiska ministerrådet, 6 efter förslag från de nationella departementen i Danmark, Finland (2 st, en Finsk och en Finlandsvensk), Island, Norge och Sverige och 3 efter förslag från respektive Färöarnas landsstyre (Føroya Landsst_ri), Grönlands hjemmestyre (Namminersonerullutik oqartussat) och Samrådet (S†mir†ddi).

Åland kan utnämna en permanent expert med tal- utan rösträtt i kommittén.

Kommitténs ledamöter skall ha en solid förankring i minst ett av de fackområden kommittén har ansvar för, antingen genom erkänd litterär, språklig eller konstnärlig verksamhet eller genom motsvarande administrativ verksamhet.

Den personliga suppleanten deltar endast i kommittémötet vid förfall för den ordinarie ledamoten.

Kommittéledamöter och suppleanter utses för en tid om högst fyra år åt gången och sitter endast två mandatperioder i följd. Vart annat år väljs ett jämnt antal kommittéledamöter och suppleanter, och vart annat år väljs ett ojämnt antal.

Vid utnämning av en kommittéledamot skall risken för jäv undvikas. En kommittéledamot får inte delta i behandlingen av frågor, om kommittéledamoten har ett personligt intresse i ärendet eller om ledamoten kan komma att inneha en dubbel roll. Alla kommittéledamöter är skyldiga att själva uppmärksamma eventuella jävssituationer.

Jämställdhet mellan könen skall eftersträvas vid utnämning av ledamöter i kommittén.

Kommitténs möteskostnader belastar kommitténs budget.

III. Arbetsformer

Kommittén utser inom sig ordförande och vice ordförande. Ordförandeskapet skall rotera mellan länderna. En ordförandeperiod kan uppgå till högst två år och en kommittéledamot kan vara ordförande högst två perioder i följd. Valet av ordförande och vice ordförande skall meddelas Nordiska ministerrådets sekretariat.

Kommittén är beslutsfär när representanter från minst fyra länder är närvarande. Varje ledamot har en röst. Ledamot äger rätt att lägga ner sin röst. Beslut fattas med enkel majoritet. Vid lika röstetal har ordförande utslagsröst.

Kommittén sammanträder när ordföranden så bestämmer eller när minst tre kommittémedlemmar eller ledaren av sekretariatet begär det.

Det skall föras protokoll från kommittémötena och alla beslut skall protokollföras. Protokollet sänds till ministerrådets sekretariat för kännedom.

Kommitténs sekretariatsfunktion tillvaratas av en värdinstitution i ett nordiskt land. Nordiska ministerråds sekretariat ansvarar för ett avtal om sekretariatsuppgifterna med denne värdinstitution.

Värdinstitutionen har arbetsgivaransvaret till fullo för personal som arbetar för kommittén.

Ledaren av sekretariatet är normalt kommitténs föredragande och sekreterare och har vidare ansvaret för beredning av de ärenden, som föreläggs kommittén, och för verkställande av kommitténs beslut.

Kommittén träffar närmare bestämmelser om utförandet av sitt uppdrag i en arbetsordning. I arbetsordningen skall ingå etablering av en eller flera ad hoc-referensgrupper och riktlinjer för ad hoc-referensgruppernas arbete. Referensgrupperna skall bestå av representanter som med hänsyn till ad hoc-gruppens uppgifter/problemställningar/arbete representerar relevanta fackområden på litteratur- och biblioteksfältet. Dessa grupper skall fungera som utvidgat stöd till kommitténs remissarbete och övergripande policyfrågor.

IV. Beslutsformer

Kommittén kan fatta beslut i olika former:

- Vid ordinarie möte
- Vid telefonmöte
- Genom skriftlig procedur (inkl. elektronisk post)

Kommitténs alla beslut skall protokollföras.

Kommittén kan delegera beslutanderätten i ärenden, som inte är av principiell eller av större betydelse till sekretariatet och/eller ordföranden.

§ 4 Administration

Ledaren för sekretariatet ansvarar för kommitténs löpande verksamhet.

Kommittén skall fullgöra sitt arbete i nära kontakt med berörda delar av Nordiska ministerrådet och dess sekretariat, bl. a. genom att ministerrådssekretariatet vid behov kan vara representerat på kommitténs möten.

Representanten för ministerrådet deltar inte i kommitténs beslut.

Kommittén är inte ett rättsligt subjekt och kan därmed inte göra egna juridiska avtal. Avtalen görs antingen via sekretariatet för kommittén eller Nordiska ministerrådet.

§ 5 Finansiering och ekonomi

Kommitténs verksamhet finansieras helt eller delvis över Nordiska ministerrådets budget.

Nordiska ministerrådets "Økonomireglement for virksomheder finansieret over Nordisk Ministerråds budget" och det internordiska revisionsreglementet för medel beviljade av de nordiska parlamenten till Nordiska ministerrådet m.fl. gäller för värdsinstitutionen för kommittén. Härutöver kan Nordiska ministerrådet (samarbetsministrarna) utfärda ytterligare instruktioner för kommittéernas förvaltning och ekonomi.

Kommitténs årsredovisning, som omfattar årsräkenskaper och verksamhetsberättelse, skall av kommittén tillsammans med revisionsberättelsen överlämnas till Nordiska ministerrådet. Revisionsberättelsen skall innehålla förslag till beslut i ministerrådet huruvida årsredovisningen kan godkännas.

§ 6 Offentlighet

I fråga om offentlighet av NORDBOKs handlingar skall i möjligaste mån tillämpas det lands bestämmelser där sekretariatet befinner sig.

§ 7 Övrigt

Nordiska ministerrådet (kulturministrarna) beslutar om ändring, tillägg eller upphävande av dessa stadgar.

NORDBOK - VIRKSOMHETSPLAN 2004 - 2005

Vedtatt i Nordboks møte 17-18 oktober 2003

1. Mål og overordnede retningslinjer:

NORDBOK (Nordisk litteratur- og bibliotekskomiteé) er en av Nordisk ministerråds kunstkomitéer med litteratur og folkebibliotek som sitt faglige område.

Formål:

Komiteéns formål er

- å utvikle og styrke det nordiske samarbeidet når det gjelder kunnskapen om og utbredelsen av nordisk litteratur for barn og voksne
- å utvikle og støtte særskilte tiltak for utbredelsen av litteratur på minoritetsspråk i Norden
- å styrke og støtte samarbeidet mellom folkebibliotekene i Norden og de nordiske folkebibliotekenes samarbeid med Nordens nærområder og Europa.

Retningslinjer for komitéens arbeid:

All aktivitet og virksomhet som komitéen har ansvar for, skal tilstrebe en høy nordisk profil og bidra til nordisk nytte, slik at virksomheten skaper en nordisk merverdi utover de rent faglige samarbeidsresultatene.

Komiteén skal samarbeide med nasjonale organisasjoner og institusjoner på litteratur- og folkebibliotekområdet og med de andre nordiske kunstkomitéene når dette kan fremme NORDBOKs mål.

Komiteén skal i sitt arbeid legge vekt på tiltak som kan verne om og styrke det nordiske språkfelleskapet og fremme nordisk språkforståelse.

Mål for 2004 og de nærmeste år:

1. Alle innbyggere i Norden skal gis mulighet til å bli kjent med ny og aktuell litteratur fra nabolandene gjennom oversettelser til sitt eget språk.
2. Nordisk Råds litteraturpris skal benyttes som en drivkraft i arbeidet med å fremme Nordisk litteratur.
3. Nordbok skal bidra til å styrke kunnskapen om den nordiske litteraturen, synliggjøre det kulturelle og etniske mangfold i Norden og fremme kontakt og samarbeid mellom folk med forskjellig etnisk bakgrunn og kultur.
4. Nordbok vil stimulere og styrke folkebibliotekenes rolle som aktive formidlere av nordisk litteratur.
5. Nordbok vil stimulere barn og unge til lesning, arbeide for å styrke deres litteraturinteresse og litteraturforståelse, og stimulere deres egne skapende aktiviteter.
6. Samarbeidet mellom nordiske folkebibliotek og mellom nordiske organisasjoner og institusjoner på litteraturområdet skal stimuleres for å gjøre dem bedre rustet til å møte nye utfordringer.

2. Strategi og arbeidsformer

Nordbok vil disponere de midlene komiteen har til rådighet slik at det blir rom for fleksibilitet og mulighet for å engasjere seg i nye og fremtidsrettede oppgaver. Det innebærer at man vil være varsom med å binde seg til faste oppgaver eller prosjekter som går over mange år.

Nordboks virksomhet skal organiseres på en måte som gjør at komiteens rolle som policyorgan og rådgivende organ for Ministerrådet blir godt ivaretatt. Man vil legge vekt på kontakt og dialog mellom komiteen og representative fagmiljøer på litteratur- og bibliotekområdet.

Nordboks møter og arrangementer skal fortrinnsvis legges til steder og tidspunkter som gjør det mulig å styrke medlemmenes kontakt med samarbeidspartnere, og som kan gi medlemmene ny innsikt i nordiske oppgaver og nordisk kulturpolitikk.

Nordbok skal holde en høy faglig standard på de oppgaver komiteen er engasjert i. På områder der det er behov for spesiell kompetanse, vil komiteen benytte underutvalg eller ad-hoc-komiteer og innhente ekspertuttalelser.

Midler til Nordboks virksomhet bevilges av Nordisk ministerråd. På grunnlag av den bevilgning som blir gitt, skal komiteen vedta budsjett og forvalte de tildelte midler etter følgende retningslinjer:

- A. Nordboks budsjett skal dekke midler til komiteens egen aktivitet, utgifter som underkomiteer etc. medfører, og midler til oppgaver som komiteen løser i egen regi.
- B. En gang hvert år utlyses det tilskuddsmidler til prosjekter i biblioteker, institusjoner, organisasjoner etc. som fordeles etter fastsatte retningslinjer.
- C. To ganger hvert år utlyses det midler til oversettelse og utgivelse av nabolandslitteratur inkl. stipend til oversettere som tildeles etter fastsatte retningslinjer.
- D. Komiteen kan ta initiativ til oppgaver der man inngår samarbeid med andre organer/ institusjoner, og der de samarbeidende organene fortrinnsvis forestår den praktiske oppgaveløsningen med økonomisk støtte fra Nordbok.

Fra Ministerrådets bevilgning blir det hvert år avsatt et beløp til drift av komiteens sekretariat. Sekretariatet skal

- ivareta Nordboks administrasjonsoppgaver.
- sørge for at komiteens medlemmer til enhver tid får de tjenester og den informasjon som er nødvendig for at komiteen skal kunne utføre sine oppgaver best mulig.
- arrangere Nordboks møter og møter i undergrupper som Nordbok oppnevner.
- forberede de sakene som komiteen skal behandle.
- sørge for at komiteens vedtak blir fulgt opp.
- sørge for at det til enhver tid gis oppdatert informasjon om Nordboks virksomhet og arbeide for at komiteens relasjoner til omverdenen blir godt ivaretatt og videreutviklet.

Den økonomiske og formelle rammen for sekretariatets virksomhet er fastlagt i avtale mellom Nordisk ministerråd og ABM-utvikling. Innenfor denne rammen bestemmer komiteen hvilke oppgaver den ønsker at sekretariatet skal prioritere.

3. Oppgaver 2004 - 2005:

Til mål 1: Gi alle innbyggere i Norden mulighet til å gjøre seg kjent med ny og aktuell nabolandslitteratur gjennom oversettelser til sitt eget språk.

- A. Det avsettes midler til oversettelse av nabolandslitteratur på samme nivå som i 2003 (NOK 2.1 mill.) Midlene lyses ut med to søknadsfrister, 1.april og 1.oktober.
- B. Reviderte retningslinjer for tildeling av oversettelsesstøtte innføres fra første ansøkningsrunde i 2004.
- C. Ordningen med stipend for oversettere som oversetter fra de "små" språk (færøysk, grønlandsk og samisk) opprettholdes.
- D. Man viderefører samarbeidet med de nordiske oversetterorganisasjonene om seminarer/ kompetanseutvikling for oversettere.
- E. Dersom det gis midler til det, vil Nordbok videreføre ordningen med tilskudd til oversettelser til og fra baltiske språk.

Til mål 2: Benytte Nordisk Råds litteraturpris som drivkraft i arbeidet med å fremme nordisk litteratur.

- A. Det skal etableres et fast samarbeid mellom priskomiteen, NMRs informasjonsavdeling og Nordbok om å formidle informasjon om prisen, priskandidatene og deres verker.

- B. Det skal arbeides bevisst for å fremme oversettelse av priskandidatene til andre nordiske språk. Prisvinneren skal prioriteres ved ansøking om oversettelsesstøtte til alle de nordiske språkene.
- C. Det kan gis særskilt støtte til oversettelse/utgivelse av prisvinneren til ett eller flere ikke-nordiske hovedspråk. Nordbok informerer prisvinnerens forlag om dette.
- D. Nordbok vil oppfordre til og støtte nasjonale arrangementer som kan bidra til å gjøre prisvinneren og kandidatene kjent for litteraturformidlere (bibliotekarer, lærere, mediefolk m.m.)

Til mål 3: Bidra til å styrke kunnskapen om den nordiske litteraturen, synliggjøre det kulturelle og etniske mangfoldet i Norden og fremme kontakt og samarbeid mellom folk med forskjellig etnisk bakgrunn og kultur.

- A. Utgivelsen av "tidsskriftet" Nordisk Litteratur videreføres i 2004 med grunnlag i avtale mellom NMR, redaktøren og Nordbok. Forslag til nye retningslinjer for utgivelse, distribusjon og redaksjon av en årbok for nordisk litteratur skal behandles og vedtas slik at de kan få virkning fra 2005.
- B. Nordboks kontakt og samarbeid med institusjoner og miljøer som arbeider med nordisk litteratur og nordisk kultur både innenfor Norden, i nærområdene (Baltikum og Nord-Vest Russland) og i andre deler av Europa skal opprettholdes og videreutvikles.
- C. Samarbeidet med Nordens Biskops-Arnö videreføres på grunnlag av kontrakt. Samtidig vurderes støtte til andre miljøer, spesielt de som vektlegger arbeidet med å fremme litteratur fra de små språk og etniske minoriteter.
- D. Nordbok vil i 2004 samarbeide med Det grønlandske landsbibliotek om en konferanse med tema "De små språks vilkår og den litterære produksjon".
- E. Utstillingen "Nordisk - Mer enn skandinavisk" skal påbegynnes i 2003 og vises i Oslo og Göteborg i 2005. Man har mottatt DKK 700 000 fra kulturministrenes strategiske midler til prosjektet.
- F. De baltiske lands litteratur skal stå i fokus på Bok & Bibliotek i Göteborg 2004, og en tar sikte på at Nordboks støtteordning for oversettelser til og fra baltiske språk får plass i seminarprogrammet.

Til mål 4: Styrke og stimulere folkebibliotekenes rolle som aktive formidlere av nordisk litteratur.

- A. Den nordiske bibliotekuken, "Skumringstime" videreføres. Nordbok vil ta initiativ til et møte med den nye ledelsen i Foreningene Nordens forbund for å drøfte fremtidige opplegg for bibliotekuken.
- B. Det skal informeres særskilt om ordningen som gir sekretariatet fullmakt til å avgjøre søknader om støtte til nordiske forfatterbesøk i folkebibliotekene. Man vil i kommende år reservere en bestemt sum til forfatterbesøkene.

Til mål 5: Stimulere barn og unge til lesning, arbeide for å styrke deres litteraturinteresse og litteraturforståelse, og stimulere deres egne skapende aktiviteter.

- B. Nordbok vil ta initiativ til å videreutvikle kontakter og nettverk mellom nordiske miljøer som arbeider med litteraturformidling til barn og unge.
- C. Det skal vises til barn og unge som prioritert målgruppe ved utlysning av prosjektmidler og når man informerer om Nordboks virksomhet.
- D. Man vil undersøke muligheten for samarbeid med de andre kunstkomiteene og med andre nordiske organer om tiltak som kan fremme de handlingsmål som gjelder barn og unge.

Til mål 6: Stimulere samarbeidet mellom nordiske folkebibliotek og mellom nordiske organisasjoner og institusjoner på litteraturområdet for å gjøre dem bedre rustet til å møte nye utfordringer.

- A. Nordboks viktigste virkemiddel for å nå dette målet er prosjektstøtte.
- B. På komiteens møter vil det bli satt av tid til informasjon og drøftinger med representanter fra viktige nordiske miljøer og institusjoner innenfor bibliotek- og litteraturområdene.
- C. Nordbok vil ta initiativ til et nordisk nettverkseminar for institusjoner og organisasjoner på litteraturområdet.

4. Utlysning av prosjektmidler - Prioritering av områder:

Tilskuddsmidlene er Nordboks viktigste virkemiddel for å nå de mål som er satt. Da midlene er begrenset, er det viktig å gi klare signaler om hva man ønsker å prioritere allerede ved utlysningen.

Nordbok skal arbeide på to felt: litteratur og folkebibliotek. Begge områdene er store hver for seg, og det kan være vanskelig å behandle dem i full bredde innenfor samme komite. Dette gjelder særlig bibliotekdelen. For ikke å spre komiteens arbeid for bredt, og for å kunne oppnå synlige resultater med de midlene man har, vil en legge hovedvekten på utfordringer og oppgaver som har tilknytning til folkebibliotekenes rolle som litteraturformidlere.

Ved utlysningen av prosjektmidler i 2004 skal følgende områder prioriteres:

1. Prosjekter som setter formidling av nabolandslitteratur i fokus.
2. Prosjekter som tar opp den skapende prosess og/eller samspillet mellom de forskjellige ledd i det litterære kretsløp.
3. Prosjekter som gjelder litteratur for barn og unge, formidling til barn og unge eller som fremmer litteraturrelatert egenaktivitet blant barn og unge.
4. Prosjekter som gjelder tilrettelegging, produksjon og/eller formidling av litteratur til grupper med behov for spesiell tilrettelegging (funksjonshemmede, språklige minoriteter etc.)
5. Prosjekter som har til hensikt å bygge nordiske nettverk for å møte nye utfordringer innen formidling av litteratur, kunst og kultur.
6. Prosjekter som fremmer kompetanseutvikling for bibliotekarer, forfattere, oversettere og andre som arbeider innenfor litteratursektoren.

En generell retningslinje for alle prosjektsøkere er at man også bør undersøke muligheten for prosjektstøtte fra nasjonale organer eller andre nordiske organer. En støtte fra Nordbok bør der det er mulig, virke sammen med andre tilskuddsmidler man kan oppnå.

NORDBOKS LITTERÆRE TESTAMENT – et forslag

Jeg har delt innlegget i fem undertitler: 1) Situasjonen i Norden pr i dag 2) utfordringer i dag og i overskuelig fremtid, 3) Barn som NORDBOK har båret til dåpen, 4) Forsøk på å sende dem videre ut i verden i gitte retninger, 5) Nye tiltak

1) Den litterære situasjonen i Norden i dag

Generelt kan det sies at vi bokfolk i Norden har det rimelig godt. Vi har velfungerende om enn forskjellige støtteordninger, selvfølgelig ikke med nok penger til å nå alle mål, men bøker utgis, selges og lånes ut og forhåpentligvis leses de også! Situasjonen varierer selvfølgelig noe i forhold til hvor vi kommer fra, vi har akkurat vært i Tórshavn og snakket om litteraturen fra de små språkområdene, og det samme hadde vi som tema i Nuuk i fjor. Så vi vet alle godt hvor skoen trykker, men det skal Inga få fortelle om. Men innenfor alle våre land ser vi at litteraturfeltet profesjonaliseres, åpner og utvider seg. Litteratur er ikke lenger det samme som bok, definisjonene flyter, jeg kan bare vise dere disse små heftene, som har like mye tankevekkende innhold som det vi vanligvis kaller en bok. Så kan vi finne poesi trykt på plakater eller projisert på skjerm i et tomt forretningslokale, eller dikt på postkort eller lest høyt i lyddusjer i Oslo lufthavn eller som en hyggelig hilsen i frokostboksen du ennå kan få på enkelte flyruter. På nettet finner vi blogger, personlige dagbøker som også kan være litterært utformet. Området som litteraturen tar i bruk, har egentlig ingen fysiske grenser som bokformatet har fått oss til å tro. Andre kunstnere enn forfatteren bak tastaturet bruker også ord og språk som basis for *sin* kunst. Ved siden av de åpenbare, nemlig skuepillerne, finner vi hiphop'erne eller rapperne, stand-up-komikerne og de som driver med muntlige litteraturkonkurranser innenfor poesi- og prosaslam. Men også innenfor visuell kunst utforsker billedkunstnere, videokunstnere og fotografer ordet, skriften og språket. Unge kunstnere i Vesten tar egentlig opp i seg noe som kunstnere i andre verdensdeler har visst bestandig, det er ingen egentlige grenser mellom ordet, musikken, bevegelsen, penselen, dreieskiven – det er alt skapende kraft. Tverrkunstneriske, hybride prosjekter, crossover – alt er uttrykk for at noen vil si noe uavhengig av kunstkategori.

2) utfordringene

Hva er så betingelsene og vilkårene for at disse positive utviklingstrekkene skal kunne fortsette? Det er nokså paradoksalt at nettopp mens alt dette blomstrer, parallelt selvfølgelig med mer tradisjonelle uttrykksformer (det skal også være plass til dem som vil bære en historie videre) setter den såkalte internasjonaliseringen eller globaliseringen det hele på spill. Vi skal være glad for at kunstnere og kulturarbeidere i dag kan reise ubesværet på kryss og tvers i verden og hente impulser og inspirasjon, blande teknikker og sjangrer, låne her og lage noe nytt der. Men det samme gjør den internasjonale kapitalen med mer skremmende resultat. Store internasjonale mediekonsern, de kan være tyske som Bertelsmann (som også er involvert i American Random House), amerikanske som Time Warner eller danske som Egmont, kjøper stadig opp mindre og tidligere selvstendige forlag rundt om i Europa og USA. Nordiske storforlag kjøper andre mindre, jf Bonniers og Egmont, dansk Gyldendal, norsk Gyldendal, norsk Aschehoug. I tillegg har vi i Norge enda et utslag av at kapitalen konsentreres, de to største forlagene, Aschehoug og

Gyldendal, har kjøpt opp en rekke tidligere uavhengige bokhandler, og har hhv 50 % og 100 % eierandeler i disse, såkalt vertikal integrering. Faren for ensretting og ensporethet er stor, mange av disse konsernene har sin tyngde i underholdningsindustrien. Ennå har norske Cappelen ikke fått preg av å være et norsksvensk underholdningsforlag og norsk Damm bygger seg opp som et kvalitetsforlag på skjønnlitteratur innenfor danske Egmont. Vi kan bare vente og se hvordan utviklingen blir, men vi har i de nordiske landene også en annen tendens som spiller sammen med den internasjonale kapitalen, nemlig dereguleringen av bokmarkedet. En vanlig modell har vært at markedet har vært regulert av en frivillig avtale mellom forleggere og bokhandlere om ulike markedsbetingelser: rettigheter og plikter. Sverige forkastet dette alt på 1970-tallet, mens Norge som siste land ut avviklet denne bransjeavtalen i vår. Både forlag og bokhandler kan ha positivt syn på at det frie markedet skal få styre bokomsetningen, de kan ved visse strategier sikkert overleve, men forfatterne har det ikke så bra under slike fripris-regimer. Deres royalty beregnes ut fra en utsalgspris, og finnes ikke en slik, må det lages en modell. Modeller kan forandres, ja vel, men i hvert fall i Sverige har forfatterne opplevd at bokprisene ut til kundene øker, mens deres royalty, fastsatt i en såkalt f-pris, står stille.

I et deregulert marked blir det naturlig nok mer press på pris, noe som gir tøffere konkurranse både mellom forlag og forlag, forlag – bokhandel og bokhandel - bokhandel. Resultatet kan alt sees: Forlagenes utgivelsespolitikk blir lagt om i retning av mer kommersielle suksesser. Bestselgeriet er på vei inn over hele Norden, og ingen seriøs forfatter, oversetter eller leser kan ønske dette velkommen.

Et siste punkt som også forfatterne ser på med stor bekymring er digitaliseringen av deres verk, uten nødvendig rettighetsklarering. Vi har nå alle hørt om Google Print, som visstnok foreløpig bare skanner inn hele bøker der opphavsretten har falt i det fri og bare enkelte sider der opphavsretten finnes. Men ingen nålevende forfatter tror at det stanser der. I Norge har vi akkurat hatt en heftig strid rundt en ny åndsverklov, der forfattere stod steilt mot mer pragmatiske bibliotekarer som ønsker å gjøre alt bibliotekmateriale tilgjengelig elektronisk for lånerne, med mulighet for at kopier blir sendt videre fra biblioteket til storforbrukere av opphavsrettsbeskyttet materiale som skoler, høyskoler og universitet. Forfatternes yrkesmessige og for noen også økonomiske basis, er og blir opphavsretten. Retten til bl.a. kopieringsvederlag og stipendier hviler på anerkjennelsen som opphavsrettshaver.

3) NORDBOKS barn

Når foreldrene skal på aldershjem og formuen fordeles, må man se nærmere på hvilke barn som er voksne nok til å klare seg selv, og hvilke som trenger mer oppfølging og støtte for å utvikle seg videre. Dette er noe alle kunstkomiteene må gjøre i disse dager, men i prosessen har vi i NORDBOK oppdaget at vi er nokså forskjellige fra de andre komiteene, selv om også vi forvalter en kunstart i tillegg til biblioteksiden av oppdraget. Det er ikke forfatterne og oversetterne som har den fysiske kontrollen over eget verk, slik det er for musikerne, skuespillerne, danserne og billedkunstnerne. Det er forlagene som velger og bestemmer om noe skal bli bok (med mindre forfatteren selv trer inn i rollen som forlegger), og selv om copyright kan ligge hos forfatteren, er det som regel forlaget som overtar bokas videre skjebne. Boka er så avhengig av å bli formidlet videre, og det er mellom disse to polene: kunstproduksjon og kunstformidling at denne komiteen befinner seg. Dette er nok grunnen til at vi har vært mindre bryksomme for NMR enn de andre, vi er simpelthen ikke skrudd sammen på samme kunstnerbasis. Her sitter vi bibliotekarer, arkivarer, litteraturformidlere, akademikere, byråkrater og lærere og med bare to som har en dobbeltrolle som skjønnlitterær forfatter, Inga og Martin. Og vi føler oss likevel kompetente til å behandle den type søknader vi har fått opp gjennom

årene, fordi tyngdepunktet vårt ligger på formidlingssiden og ikke på den kreative, selv om vi også skal ha den med.

Hvis jeg nå prøver å fordele de oppgavene og de største tiltakene vi har hatt en fast tilbakevendende kontakt med, på disse to hovedkategoriene, vil inndelingen se slik ut:

a) Litteraturproduksjon

- NABO-støtten + stipend til oversetterne til og fra de små språk + støtten til oversettelser og stipend til og fra de baltiske land og Russland (nærområdesamarbeidet)
- Forfatterseminarene på Biskops-Arnö, Sverige
- Nordiske oversetterseminar, ambulerende
- Samarbeidsprosjekter med andre komiteer, eks. ”Nordisk sprog” med BUK og ”Møteplass Barents” med de andre kunstkomiteene
- Diverse forfatter- og oversetterkurs, workshops, seminarer for spesielle sjangrer (tegneserier, billedbøker), skrivekurs for barn og ungdom mm

Tiltakene kan klassifiseres i 1) fast støtteordning under NORDBOK (NABO + nærområdene) som utlyses to ganger i året, 2) treårige kontrakter med Biskops Arnö, 3) nordiske oversetterseminar som det søkes om annethvert år, 4) søknader som kommer inn til fristen 1. april uten at det er faste årlige tiltak

b) Litteraturformidling

- a. Årboka *Nordisk litteratur*
- b. Promotering av Nordisk Råds litteraturpris: Litteratur i Nord (1. gang utgitt 2005, vedtatt ny utgave 2006), forfatterturneer, stands på bokmesser med arrangement (London, Göteborg 2005), litteraturarrangement (Reykjavik 2005, Oslo 2006)
- c. Seminar og utstillinger (Nordic Voices, IFLA, Oslo 2005, Göteborg, Stockholm 2005-06)
- d. Den nordiske bibliotekuken, ”Skumringstimen”
- e. Foreningen Norden, div. formidlingsprosjekter med forfattere, litterære temaer
- f. Diverse seminarer, festivaler, litteraturdager med forfattere, forfatterskap, sjangrer, perioder som tema
- g. Forfatterbesøk i nordiske bibliotek

Tiltakene kan klassifiseres i a) årlig utgivelse av Nordisk litteratur, administrert av NMR, b) årlige arrangement for og med nominerte kandidater og prisvinner, ingen fast struktur utover garantert oversteterstøtte, initiativ fra NORDBOK, c) tiltak i regi av Foreningen Norden, søker prosjektstøtte 1. april, d) fast årlig bevilgning, f) søknader som kommer inn til fristen 1. april, flere er årlige tiltak (Stockholm poesifestival, Mariehamns litteraturdager, Bjørnsonfestivalen), g) bibliotekene søker, admin. bevilger fortløpende og rapporterer.

c) Høringsinstans for Nordisk kulturfond

NORDBOK har vært høringsinstans/remissleverandør to ganger i året. Dette oppdraget kan overføres til en ekspertgruppe.

4) Hvor skal barna gjøre av seg?

De signalene vi fikk på Færøyene fra Joachim Clausen, jf referat fra vårt møte 13.11.05, tilsier at noe av det vi brenner mest for, må forsøkes plassert innenfor enten det nye mobilitetsprogrammet eller som en del av de fremtidige kunstprogrammene. Elektroniske spill får seile sin egen sjø, men jeg vil minne om at det finnes en meget aktiv spillekultur blant ungdom, utenfor den elektroniske verdenen, og som er litterært forankret, de såkalte rollespillene.

Mobilitet og residency

Det har vært nevnt at både kunstnere og verk skal kunne flytte seg fritt rundt i Norden med støtte fra et slikt program. Jeg anser det derfor som en selvfølge at NABO og nærområdesamarbeidet med oversettelser og stipend vil videreføres, men om oversettelsesstøtten skal være under denne programkategorien eller regnes under kunstprogrammet, må diskuteres videre. Stipendiedelen av NABO vil vel uansett høre hjemme under mobilitetsprogrammet. Videre vil jeg også foreslå at forfatterbesøk i bibliotek kommer med her. Det må da inkludere underprosjekt som sørger for at de nominerte kandidatene, så vel som vinneren av NRs litteraturpris (sammen med de øvrige prisvinnerne), og deres redaktører, evt. oversettere, blir presentert rundt i de nordiske land. Dersom det i tillegg utgis antologier eller lages utstillinger i forbindelse med prisen eller stands som bør presenteres på nordiske eller internasjonale bokmesser, er dette også et naturlig program å plassere slike tiltak inn under.

Jeg vil argumentere hardt for å bevare NABO-støtten. Teoretisk kan det tenkes at det er mulig å sende pengene i retur til de enkelte land og la dem inngå i nasjonale støtteordninger. I Finland vil FILI kunne ta vare på oversettelser både til og fra finsk, men i Norge måtte pengene fordeles på NORLA, som har ansvar for oversettelser *fra* norsk, og Norsk kulturråd som har ansvar for oversettelser *til* norsk. Men ingen av disse enkeltinstitusjonene i de enkelte nordiske land ville kunne skaffe seg en oversikt over hvordan den litterære samhandlingen og samforstanden utvikler seg mellom landene. Ta som eksempel det vi så på vårt siste møte, og som vi vedtok å gjøre noe med: Sverige er i ferd med å nedprioritere nordiske oversettelser, og ingen bøker ble søkt oversatt fra grønlandsk, samisk og færøysk til andre nordiske språk. Bare en NORDBOK-lignende instans vil kunne fange opp denne utviklingen og ha autoritet og legitimitet til å si fra. Mener vi noe med det nordiske samarbeidet må vi ta tak her. Litteratur og bøker er viktige for å opprettholde både den kulturelle og den språklige dimensjonen i det nordiske samarbeidet!

Kunstprogrammene

Jeg velger å tolke denne overskriften slik at den må omfatte både *kunstproduksjon* og *formidling*, gjerne også *kunnskapsproduksjon*.

Til de to siste kategoriene vil jeg gjerne knytte Årboka Nordisk litteratur. Vi er fremdeles uenige innad i NORDBOK om årboka og dens kvaliteter, men fremdeles tror jeg at det skyldes at vi ser målgruppene forskjellig. Det er NORDBOK som har gitt oppdraget med at priskandidatene skal presenteres, annen halvdel av boka er vanligvis viet et mer genrelt

litterært tema. Fremdeles mener jeg at det er mer sannsynlig at årboka dermed bedre treffer Natasja i Beograd, som holder på å lære seg svensk, som trenger lesepraksis på nordiske språk av annet enn skjønnlitteratur, og som kanskje ikke foreløpig kan klare fordypningen i et helt forfatterskap på svensk. Og så kan hun hjelpe seg med engelsken hvis det blir for vanskelig. Eller representanten fra det spanske forlaget som ønsker å snuse på nordisk litteratur på bokmessa i Frankfurt, men som ikke kan forholde seg til alle enkeltforlagene i de nordiske landene. Kanskje er det en luksus å holde seg med et nordisk felles informasjonsblad, det kunne holdt med FILI, NORLA, Dansk litteraturcenter osv. og deres presentasjoner av nasjonale forfattere og kandidater til Nordisk Råds litteraturpris. Men da glemmer vi at de mange der ute faktisk regner Norden/Skandinavia som ett felles område, og de er lite oppmerksomme på språklige og kulturelle forskjeller. Og det er da urasjonelt å presentere en nordisk litteraturpris, som etter hvert har fått prestisje utenfor Norden, gjennom 6-8 forskjellige løsrøvede kandidater? For folk utenfor Norden kan det også være verdifullt å observere hvordan de nasjonale litteraturene utvikler seg, med likheter og forskjeller, dette mener jeg det er mulig å lese ut av for eksempel 2005-utgaven.

Biskops-Arnö-kursene må inn i kunstprogrammene. Det er unison enighet i de nordiske forfatterforeningene om betydningen av disse kursene, som varierer fra to eller tre tilbud pr år, alltid med sikkert kvalitetsstempel. Mange forfattere har her knyttet varige kontakter, vennskap og nettverk som styrker dem i deres språklige og litterære arbeid, og stedet har blitt et viktig knutepunkt i nordisk litterær offentlighet. Biskops-Arnös raison-d'être ligger i det nordiske fellesarbeidet som skjer via kurs, bibliotek, samarbeid med de nasjonale forfatterforeningene, forfatterutdanningene, ambassadene, Foreningen Norden, Norden i Fokus osv. Skulle dette stedet falle ut av fortsettelsen, ville det bety stor skade voldt på den viktige nettverksbyggingen som kontinuerlig må skje mellom nordiske kunstnere. Stedet trenger en økonomisk garanti som er lenger enn ett år av gangen, og skulle derfor kunne passe godt inn i et flerårig kunstprogram. Alternativt måtte det være et sted som faktisk tilbød Residency under dette programmet - med kompetanse- og kunnskapsutvikling som kjerne.

5) Nye tiltak

En rik mor kan tillate seg å tilgodese også noen nye arvinger når barna har fått sitt etter arveloven. Det er helt klart at de utfordringene jeg skisserte under pkt 2) kan trenge mottiltak. Men ingen fellesnordiske program eller prosjekter kan stanse den liberaliseringen som skjer i bokmarkedene i de enkelte land. Derimot kan nordiske støtteordninger bidra til at kvalitetslitteratur fremdeles kan komme ut og finne veien inn i bokhandler og bibliotek. En utvidelse av NABO til også å omfatte relativt smale sjangrer innenfor sakprosaen, for eksempel essayistikk, biografier, reiseskildringer og dokumentarlitteratur, kunne bli et viktig bolverk mot lettoversatt engelskspråklig non-fiction.

Forholdet mellom digitalisering av opphavsrettslig materiale og brukernes rett til fri tilgang gjennom bibliotekene (gratisprinsippet) burde også være et tema som nordiske politikere må engasjere seg i. Kan det for eksempel tenkes at Google Print blir møtt med et felles nordisk framstøt, som beskytter forfatterne/skribentene på en akseptabel måte, også i forhold til brukerne? Her er jeg kanskje for sent ute allerede, men en slik klareringsentral kunne ha vært en idé.

Et annet savn er en fellesnordisk bokhandel, gjerne nettbasert, som kunne løse alle våre toll- og momsproblemer med et politisk pennestøk. Clas vil si mer om dette.

Inga vil ta opp behovet for utdanning av forfattere, kritikere og oversettere og for et agentur eller et felles sted for de små språkene som ønsker å presentere seg både i og utenfor Norden.

Inger vil kanskje berøre bibliotekarutdanningen og bibliotekenes forhold til formidling av litteratur, sett i forhold til musikk, film, IKT-tjenester. Kan vi kanskje foreslå noen større litteraturformidlingsprosjekter i bibliotekene i tråd med det britiske Opening the Book? Prosjekter som gir bibliotekarer i Norden ekstra innblikk i nordisk litteratur? Nordiske pilotkommuner, samarbeid, erfarings- og idéutveksling mm?

Kulturelt mangfold – det er fremdeles langt igjen til full toleranse og integrering, kanskje har vi sett tilbake i stedet. Innenfor kunstprogrammene må flerkulturelle prosjekter prioriteres. Mange av de største minoritetsgruppene finnes i flere nordiske land, noen er tyngre representert i ett, men likevel bør deres språk og litteratur synliggjøres i alle landene. Forståelsen av andre nordiske språk er registrert som svak både blant ”etnisk nordiske” barn og unge, samt hos voksne med minoritetsspråklig bakgrunn. Er det noe mer vi kunne gjøre for å gi en innføring, lage et slags lære-å-lytte-det-er-ikke-så-vanskelig-prosjekt? Jeg er spent på hvordan internettprosjektet vårt med rap, ”Nordisk sprog”, vil fungere, kanskje gis det noen erfaringer her som vi kan bygge videre på.

Mange av de søknadene NORDBOK mottar, gjelder éngangstiltak og -arrangement med en nordisk dimensjon. Oversikten over disse synes jeg kanskje ikke er så viktig å ivareta på nordisk plan, men det bør være lettere for kunstnere å delta på arrangement i et annet nordisk land. For eksempel kan ikke norske støtteordninger brukes til å finansiere reise og opphold for islandske og finske forfattere i Norge under Oslo Poesifestival, mens vi kan gi tilskudd til selve arrangementet. Det er kanskje viktig at mobilitetsprogrammet er såpass lett administrert at det kan ta opp i seg den type reisebehov, som ikke har så strenge krav som Sleipnir, der reisen må begrunnes kunstnerisk/faglig. Forslaget om en ambulerende poesifestival kom opp i Tórshavn, kanskje kan noe av behovet løses via et slikt prosjekt. Alle enkeltarrangementene har jeg lyst til å henvise til et styrket Nordisk kulturfond, slik at det i fremtiden bare er ett sted å søke og ikke flere som i dag.

Jeg har her gjort et forsøk på å skissere et litteraturprogram:

NORDISK LITTERATUR – en inngang til kunnskap og opplevelse

Litteraturproduksjon

Biskops-Arnö – forfatterkurs

Andre forfatterrelaterte prosjekt (både for majoritets- og minoritetsspråklige forfattere)

Oversetterseminar, -kurs

Skrivekurs/nettbasert veiledning for barn og ungdom

Oversettelser av sakprosa (NABO)

Litteraturformidling

Årboka Nordisk litteratur

Fellessatsninger overfor utenlandske forlag, litterære miljøer

Nordisk nettbokhandel

Lesestimuleringsprosjekt

Nordisk språklig forståelse for minoritetsspråklige innbyggere, lydbøker?

Kunnskapsproduksjon og –formidling

Prosjekter som stimulerer til:

Kritikk, offentlig debatt

Dokumentasjon, utredning, forskning

Publisering

De små språkene i et nordisk perspektiv

Møte i NMR - København 29.11.05 - Inga Ravna Eira

Før jeg går over til å snakke om testamentet, har jeg lyst til ta opp to ting nå når vi er på møte med Nordisk Ministerråd (NMR).

Det første gjelder begrepet ”de små språk”. Begrepet har plaget meg. Jeg kommer fra et av det såkalte små språkområder, fra det samiske språkområdet. Samisk er mitt viktigste språk. Mitt morsmål som jeg snakker til daglig. Mitt hjertespråk. Det største språk i verden for meg.

For å illustrere dette har jeg lyst til å fortelle om mitt første møte med norsk språk. Jeg husker veldig godt da jeg som sjuåring begynte på skolen. Stolt over at jeg kunne joike min familie, stolt over alle fortellingene jeg kunne. Som jeg gledet meg til å begynne på skolen. Bevisst på min identitet med bakgrunn i reindrifta. Jeg kom fra vidda der jeg hadde bodd i goahti, familietelt, sammen med min familie og slektninger som alle var samisktalende. Jeg trodde resten av verden var slik min verden var. Å komme på skolen der ingen snakket samisk var et sjokk. Det var rart å møte folk som ikke forsto meg. Dette for å illustrere at valg av begrep skjer ut fra den enkeltes ståsted.

Det er mange spørsmål som reises i forhold til dette begrepet: Når er et språk lite? Har det å gjøre med språkets oppbygging? Eller er det fordi våre språk er mindreverdige i forhold til de andre nordiske språk? Eller er et språk lite fordi ikke så mange snakker dette språket? Jeg håper og tror at det er det siste som er bakgrunnen for NMRs valg av begrepet de små språk.

I dette innlegget har jeg bevisst unngått å bruke ovennevnte begrep.

Det andre jeg tenkte å si er det med kostnader. Vi som bor i Sápmi, på Grønland og på Færøyene bor langt fra de store nordiske sentrale områder. Reiseruter og billettpriser planlegges fra, mellom og i forhold til de nordiske hovedstedene. Våre områder tas ikke med. De blir perifere i forhold til de nordiske hovedstedene. Derfor er det dyrt å reise til og fra våre områder. Dette må komme frem i NMRs budsjetter. Hvis våre språkområder fortsatt skal være med i det nordiske kultursamarbeidet må det finnes midler til å dekke de faktiske utgiftene. Vi må inkluderes i det nordiske samfunnet. Representanter fra våre områder må slippe å føle at de er dyre og at det er de som fordyrer kultursamarbeidet i Norden.

Når det gjelder testamentet skal jeg prøve å si hva det skal inneholde når det gjelder oversettelser til og fra grønlandsk, færøysk og samisk. Jeg kommer til å snakke om hva Nordbok har betydd for litteratur fra våre språkområder, om støtte til oversettelser, om fremtidige behov fra våre språkområder og tilslutt litt om noen muligheter den nye strukturreformen gir for våre språkområder.

Nordboks betydning for våre språkområder

Nordbok har synliggjort oversatt litteratur fra og til grønlandsk, færøysk og samisk gjennom oversettelsesstøtten i Norden. Støtte til oversettelse til våre språk har utvilsomt vært av stor verdi. Oversettelsene har sammen med originallitteraturen vært viktige for utvikling av språkene. I tillegg har det vært en berikelse ved at lesere fra våre språkområder har fått kjennskap til litteratur fra de andre språkene i Norden. Samtidig som oversatt litteratur fra våre språk til de andre nordiske språkene har gjort lesere fra disse språkområder kjent med litteratur fra våre områder.

Støtte til oversettelser

For våre språkområder er det viktig at støtteordningen til oversettelse fortsetter i en eller annen form. Det er mange spennende og utfordrende forslag i den nye strukturreformen selv om det er vanskelig for meg å kunne forestille meg hvordan den vil virke i praksis. Det å tenke program, mobilitets- og residensprogram er en ny måte å tenke på.

Men for våre språkområder er det viktig med kontinuitet når det gjelder støtte-

ordningen for oversettelser fordi skjønnlitteraturen i våre områder er sårbar. Nasjonalt sliter vi med at skjønnlitteratur på våre språk ikke prioriteres av politikerne. Det kommer ut få skjønnlitterære titler årlig på grunn av manglende bevilgninger. Dette går særlig utover barn og unge. De mister muligheten til å kunne lese på sitt eget språk. Leseferdigheten svekkes. Slik mister de interessen for litteratur på sitt eget språk og velger den bort som igjen fører til at barns og unges språk stagnerer og ikke utvikles. I verste fall kan dette føre til at språket dør ut.

I Nordbok har vi sett at det er få søknader spesielt fra det grønlandske og det samiske språkområdet. Nordbok har tatt tak i dette og diskutert forslag til tiltak som kan forbedre situasjonen for litteratur fra våre språkområder. I regi av Nordboks møter er det holdt seminarer både i Nuuk og på Færøyene der fokus har vært litteratur på grønlandsk, færøysk og samisk. Initiativet Nordbok tok på møtet i Nuuk angående barne- og ungdomslitteratur har ført til et samarbeidsprosjekt med BUK. Dette er vi takknemlige for. Det blir spennende å se resultatet av dette prosjektet som også vil være med på å synliggjøre skjønnlitteratur fra våre språkområder.

Nordbok skal ha sitt neste møte i Sameland, Karasjok, i juni 2006. Da skal det også holdes et seminar der innholdet vil være nyskaping med utgangspunkt i den samiske muntlige tradisjonen.

Utfordringen videre blir hvordan få flere søknader fra våre språkområder. For å redde våre språk er det derfor viktig med et skikkelig løft for oversettelser til grønlandsk, færøysk og samisk. Et slikt løft ville være å øke bevilgningene i en periode til oversettelser til våre språk slik at det blir en synlig økning av utgivelser på grønlandsk, færøysk og samisk.

Strukturgruppen foreslår at et program kunne være å prioritere oversettelser og utgivelser av litteratur på de mindre språkene. Dette er positivt og viktig for våre språkområder. Forlagene klager på at støtten til oversettelser til våre språk er liten. De sier at utgivelse av oversettelser blir dyre og at utgivelse av oversettelser ofte blir underskuddsforetak. Derfor burde det finnes midler også til produksjonsstøtte.

Behov fra våre språkområder

Behovene er mange for utvikling av litteratur på grønlandsk, færøysk og samisk. Siden jeg ikke helt klart kan se for meg hvor de forskjellige behovene hører hjemme i den nye strukturreformen vil jeg nøye meg med å nevne behovene. Jeg har gruppert behovene slik:

Oversettelser

Markedsføring

Distribusjon

Lesere

Forfattere

Oversettelser

Markedsføring

Forfatterne fra våre språkområder klager over at forlagene ikke er flinke nok til å markedsføre bøkene. Forlagene sier at de prøver å markedsføre bøkene men at økonomien ofte setter begrensninger for markedsføringen. Utfordringen for forlagene i våre språkområder blir å finne ut hvordan de best kan markedsføre bøkene. Her er noen ideer til hvordan markedsføring av bøker kan skje. Disse har jeg fått på seminarer som har vært holdt om litteratur på våre språk.

Delta på bokmesser

Arrangere egne litteraturfestivaler for litteratur på våre språk. Til neste samiske litteraturfestival kan f. eks. forfattere og forlag fra Grønland og Færøyene inviteres som en begynnelse til egen litteraturfestival.

Bokutstillinger i alle de tre språkområder med litteratur på alle tre språk.

Samisk Forfatterforening skal 2. 12.05 ha sin første bokutstilling i Karasjok. Bøker som stilles ut er bøkene til de forfattere som i år har søkt stipendier.

Bokdager

Forlagene arrangerer forfatterturneer med sine egne forfattere.

Tollrestriksjonene mellom landene gjør at prisene på bøkene blir forskjellige i de forskjellige landene. Dette gjør at det blir vanskelig å selge bøker over landegrensene. Ofte selges bøkene kun i det landet boka er utgitt i. Det er synd fordi dialektgrensene på samisk ikke følger landegrensene men går på tvers av landegrensene.

På Grønland er det dyrt å sende bøker med post på grunn av store avstander. Er usikker på hvordan dette med markedsføringen er på Færøyene men mitt inntrykk er at de der har jobbet mye med dette og at situasjonen der er bedre enn i de to andre språkområdene.

Distribusjon

Det er vanskelig å selge bøker i våre språkområder spesielt på Grønland og i Sameland. Den skriftlige litteraturtradisjonen er ung i disse to områdene. Samisk skriftlig tradisjon er litt over 30 gammel. Det betyr at lesetradisjonen her er ung. Det er få voksne som kan lese på sitt eget språk. Derfor er det ikke mange voksne som kjøper bøker. Dette gjelder også Grønland. Jeg vet at dette er noe annerledes på Færøyene.

Når det gjelder bokhandel er det kun en bokhandel i Sameland. På Grønland er det 3 byer som har bokhandel og på Færøyene er 4 bokhandle. Det finnes heller ingen sentral lik f. eks. forlagssentralen i Norge som distribuerer litteratur fra våre språkområder. Derfor er det også vanskelig å finne bøker på samisk.

Det er derfor nødvendig med en egen distribusjonssentral for litteratur på våre språk. En sentral der det finnes informasjon om både litteratur og forfatterne. En annen oppgave vil være distribusjon.

Litteraturagenter

For synliggjøring av litteratur på våre språk er det nødvendig med litteratur- agenter som forteller om litteratur fra våre språkområder og slik er med på å markedsføre bøkene våre..

Lesere

Jeg har allerede nevnt at det er få voksne lesere på Grønland og i Sameland. Men vi savner også lesere blant barn og unge. Årsakene til at det er få unge lesere har jeg allerede beskrevet ovenfor. På grunn av dette er det nødvendig med tiltak i forhold til dette.

Få flere lesere

Lesere må oppmuntres til å lese. Dette kan gjøres ved at forlagene sender sine forfattere på turneer for å ha opplesing for voksne.

Lære voksne og eldre i våre områder til å lese. Dette kan f. eks. gjøres gjennom lesekurs.

Lesekampanjer for barn og unge

Dette for å øke leselysten hos barn og unge.

Leseleir for barn og unge

Barn og unge leser for hverandre.

Fortellinger

Fortellertradisjonen er levende i våre områder og det finnes fremdeles flinke fortellere som gjennom sin fortellerkunst kan vise vei til bøker.

- Joiketekster

Bruke joiketekster som motivasjon til å lese dikt og til å skrive dikt, rap-tekster, slam etc. På denne måten får de kjennskap til de tradisjonelle joiketekster også.

- Skriveverksted for barn og unge.

Forfattere

Det er få barne- og ungdomsforfattere i våre områder. Det er også mangel på oversettere som oversetter til og fra våre språk. Og det finnes faktisk ingen som oversetter mellom samisk og

grønlandsk, samisk og færøysk. Hvis vi skal få flere bøker for barn og unge på våre språk er det nødvendig med:

Oversetterkurs

Oversetterkurs for forfattere fra våre språkområder. Deltakere må få veiledning på sine egne språk.

Oversetterkurs mellom våre språk

Forfatterturneer til barnehager, skoler og bibliotek.

Viktig at forfatterne forteller om sitt arbeid i tillegg til opplesing og korte skrivekurs.

Forfatterbesøk på barnehager og skoler.

Forfatterkurs

Kurs for å lære å skrive for barn og unge. Det er viktig at både voksne og unge forfattere er deltakere.

Men alt dette koster. Derfor er det nødvendig med nordiske midler for å gjennomføre alt dette.

Muligheter

Det er positivt høre at NMR skal nedsette en arbeidsgruppe for å finne ut om de små språkenes plass i den nye strukturreformen. NMR signaliserer ved dette at de tar det arbeidet Nordbok har startet for fremme av litteratur til og fra våre språkområder på alvor.

Når det gjelder den nye strukturreformen er den ennå uklar for meg. Men slik jeg ser det ut fra det jeg hittil har lest, gir den nye muligheter for litteratur- samarbeidsprosjekter over hele Sameland. Da tenker jeg spesielt på kultur-samarbeid med samer i Nordvest – Russland. Videre vil det bli mulig med samarbeidsprosjekter mellom urfolk fra dette området og Norden.

Vedlegg 5: "Folkebibliotek som nordisk innsatsområde" av Inger Frydendahl

Omverdensanalyse – brug for biblioteker

En lynhurtig gennemgang af de tendenser i omverdenen som har betydning for bibliotekerne (PESTEL-analyse for at skabe et overblik Politisk, Økonomisk, Social, Teknologisk og juridisk):

Politisk er der lige nu:

Fokus på effektivisering af offentlig service, markedsliggørelse og nedskæringer af kommunale og statslig finansieringer, men samtidig forventninger om nye ydelser hvor borgeren er i centrum: Internet og andre nye medier i informationssamfundet har ændret borgernes forhold til information – tidligere en knap ressource, nu information overload, amerikansk rapport: Knowledge lost in information. Behov for borgeren i centrum. Bibliotekernes opgave er udvikling af læringsopgaver og at effektivisere og ordne information for borgeren. I den forbindelse er det vigtigt at komme bort fra institutionstankegangen og tænke tværgående med brugerens behov som udgangspunkt

De Økonomiske rammer for samfundsudviklingen og bibliotekernes virksomhed:

Globalisering er først og fremmest udtryk for øget konkurrencepres. Og dermed fokus på konkurrenceevnen. Det har medført en meget entydig satsning på viden og innovation som grundlag for fremtidig konkurrenceevne og landenes rolle i den internationale økonomi. Dermed udnævnes uddannelse og forskning som grundlag for fremtidens velfærd. Bibliotekerne har her en helt central rolle ved at:

Tilgængeliggøre og formidle kultur, forskning og viden
Oplære brugerne i kunsten at finde ret information på ret sted og tid og omsætte informationen til viden

Socialt

Stagnation i tilgangen til arbejdsstyrken falder sammen med en kraftig forskydning i befolkningens alderssammensætning. Samtidig er der fuld gang i indvandringen og andelen af borgere med anden etnisk baggrund stiger.

Det vil sige at bibliotekerne får nye brugergrupper og ændringer i styrkeforholdet i de gamle: færre børnefamilier der traditionelt har været flittigste brugere, flere etniske minoriteter som viser sig at være meget mere flittige biblioteksbrugere end den øvrige befolkning.

Den Teknologiske udvikling har haft enorm betydning for brugernes adfærd, for tempoet i udviklingen af nye behov og nye tjenester.

Information er blevet materialeafhængigt og allestedsnærværende – og bibliotekerne har fået en stor opgave som formidler.

Digitalisering af serviceydelser, automatisering og outsourcing – også til kunderne som selvbetjening - skaber frie ressourcer i bibliotekerne som bruges til fokus på mulighederne for at benytte ny teknologi til at forbedre adgangen til bibliotekernes informationsressourcer.

Juridisk er de nye teknologiske muligheder fulgt op af et sindrigt system af begrænsninger i brugen af informationerne.

Det har betydet at vi står i en situation hvor mere og mere information som formidles af bibliotekerne bliver licensbelagt. Vi går fra ophavsret (hvor man sælger kopier i form af bøger) til aftaleret og voksende brugerbetaling. Til gengæld er der ved at komme en voksende open access bevægelse som bibliotekerne skal vide at udnytte til samfundets bedste – både med hensyn til kulturformidling og videnformidling.

Konklusion

- ◆ Bibliotekerne får øget offentlig opmærksomhed:
- ◆ som vigtig del af samfundsudviklingen,
- ◆ som centralt led i videnføddekæden,
- ◆ som social agent
- ◆ som fornyer og udbreder af kulturformidlingen

Passer biblioteker ind i NMR's politik ?

- ◆ Norden som vinderregion – rapporten som NMR fik lavet af Huset Mandag Morgen og som diskuteret bredt nationalt og i NR:

I følge den kan Norden være en af fremtidens globale vinderregioner, **hvis** vi formulerer en ny offensiv nordisk samfundsvision og **hvis** vi udarbejder en fællesnordisk vækststrategi. I følge Michael Lindholm fra Mandag Morgen skal vi opbygge en innovationskultur oven på det nordiske velfærdssamfund – og her har vi i følge Michael Lindholm brug for bibliotekerne til at sikre de stærke basale innovationsrammer

- ◆ Kulturarven er et af 4 af det nordiske kultursamarbejdes grundbegreber. Biblioteket er en kulturarvsinstitution.
- ◆ Mål for ny organisering er at øge kunstens og kulturens tilgængelighed – jamen det er netop bibliotekernes rolle.
- ◆ Gerne gribe fast i en af de formulerede midler ”Støtte mobilitet og netværksbygning”.

Samarbejde er højt prioriteret i bibliotekerne

- ◆ Netværk, netværk, netværk

Det er det, der er mest behov og det det gælder på alle niveauer nationalt og internationalt.

Bibliotekerne har været gode til at etablere forskellige nordiske netværk:

- Nordiske børnebibliotekarere
- Nordisk centralbiblioteksledermøde
- Biblioteksdirektørerne
- Blindebibliotekerne, indvandrerbibliotekerne, letlæst og tilrettelagt
- PR-foreningen – skumringstid (helt konkret problem – hvad nu)

Alle disse netværk har fået Nordbok- penge til forskellige aktiviteter, arrangementer, udviklingsprojekter. Nogle af netværkene er startet via Nordbok.

Fælles er at de har behov for at kunne agere, lave aktiviteter, udvikle, men de har ringe adgang kommunale eller nationale midler. De kan ikke overleve uden mulighed for at søge midler til aktiviteter. Her kan NMR gi' nordisk nytte !

Dem der er med i nordiske netværk bliver ofte ambassadører for det nordiske.

Vigtigt: Ikke blot netværk, men vigtige aktuelle emner som vi lige nu og her kan få udbytte af. Et netværk nedlægger sig selv når det ikke mere er nyttigt.

Vi skal nok selv tage os af at etablere og vedligeholde netværk, men NMR har en vigtig mission i at stille støttemuligheder til rådighed for aktiviteterne - ellers dør netværkene.

- ◆ Vidensdeling

Konferencer, seminarer, workshops

Jeg vil gerne slå fast at der er en høj nytte ved at udveksle viden og erfaringer på denne måde – ingen har tid til at læse tykke rapporter !

At lave konferencer og seminarer i fællesskab sikrer ikke blot erfaringsudveksling men udveksling af den højeste kvalitet (vi har forskellige styrker i landene og kan hver især bidrage med noget unikt/sublimt på enkelte punkter).

At lave dem i fællesskab giver også ressourcebesparelser ved hjælp af effektiv arbejdsdeling – hvad vi ikke kan overkomme alene kan vi løfte i flok.

Kurser for bibliotekarere er også meget effektive af førnævnte grunde:

- Højeste kvalitet
- Effektiv arbejdsdeling
- I tilgift: nordiske ambassadører

◆ Metodeudvikling kommer af gennemførelse af projekter

Projektpenge fra NMR er langt bedre end EU-penge – ingen bureaukrati men mulighed for hurtige resultater uden at spille ressourcer.

Uden projektpenge – ingen metodeudvikling, ingen innovation.

NMR's program kan drive udvikling og styre i den retning ministrene gerne vil – så bibliotekerne ændre retning, finde deres plads i videnssamfundet.

Den største projektaktivitet sker nationalt, men vi kan sikre nordisk synergi: Det ekstra som kommer af nordisk samarbejde på toppen af det nationale.

Men det skal være et krav at der sker en udvikling (metodeudvikling) og at den formidle bredt til gavn for de nordiske folkebiblioteker.

Fokusområder de næste 3 år

Nordbok testamenterer to meget vigtige aktiviteter til det fremtidige nordiske samarbejde om formidling af nordisk litteratur:

Forfatterbesøgene hvor bibliotekerne kan få dækket rejseomkostninger (primært) i forbindelse med afholdelse af arrangementer med nordiske forfattere, der på den måde kan møde et publikum i de øvrige nordiske lande – det betyder meget for interessen for forfatteren. Små midler med stor internordisk virkning.

Den nordiske biblioteksuge – skumringstid, som er helt unik ved at være det største nordiske kulturarrangement nogen sinde hvor 1200 biblioteker i Norden og Baltikum på et bestemt tidspunkt læser et det samme stykke nordiske litteratur op for deres brugere – det har stor nordisk symbolværdi foruden at det formidler nordiske litteratur. Resten af ugen har bibliotekerne en række aktiviteter i tilknytning til årets oplæsning. Bibliotekerne regner med denne uge år efter år – og kan forhåbentlig også gøre det i fremtiden!

I det hele taget er bibliotekerne en meget vigtig samarbejdspartner for formidling af nordisk kultur – ikke kun litteratur men al form for kultur. Uden for de store byer er biblioteket ofte **kulturinstitutionen** i et område og det kulturelle omdrejningspunkt. (bibliotekerne er de eneste formidlere af både nordisk litteratur, film og musik)

Med udgangspunkt i omverdensanalysen kan vi pege på de samfundsmæssigt vigtigste prioriteter for de nordiske folkebiblioteker i de næste 3 år:

1. Hvis vi skal bevare den nordiske velfærdsmodel skal **flygtninge og indvandrere** i arbejde – integreres, inkluderes, have udviklet et aktivt medborgerskab.
2. Hvis vi skal have en chance i den globale økonomi skal vi opbygge en innovationskultur i de nordiske samfund. Hertil kræves **informationskompetencer** hos alle borgere på alle niveauer.
3. Hvis vi skal finde vores niche i verdensøkonomien skal vi benytte os af vores erfaringer – lære af **kulturarven**. her vil et ABM-samarbejde være oplagt

◆ **Rolle i udvikling af medborgerskab for flygtninge og indvandrere**

Integration af flygtninge og indvandrere hører til de højes prioriterede politiske emner i de nordiske lande nu. Og her kan bibliotekerne virkelig gøre en forskel. Der er bare ikke så mange andre der har opdaget det.

Biblioteker meget flittigt af brugere af anden etnisk herkomst og er den eneste kulturinstitution som de i realiteten benytter. Bibliotekerne har derfor et stort potentiale som integrationspunkt i lokalsamfundet. Bibliotekerne er et kulturelt frirum og læringscenter, hvor indsatsen for udvikling af et aktivt medborgerskab er det bærende element. Bibliotekerne er et tilbud.

Også til samarbejdspartner i kommunernes forvaltninger, frivillige organisationer og uddannelsescentre. Overalt i Europa er bibliotekerne ved at få øje på deres integrationspotentiale. De fleste steder er man på et tidligt udviklingsstade. Det er vi også i Danmark og de øvrige nordiske lande, men de sidste 3 år har bragt os på forkant med udviklingen af biblioteksbetjeningen af etniske minoriteter i Europa. Men bibliotekerne efterspørger mulighed for erfaringsudveksling mellem de nordiske lande. Det er helt nye roller der skal udvikles for bibliotekerne og deres ansatte. Der er et enormt behov for udvikling af modeller, erfaringsudveksling, idéudveksling.

Vi kan fortsætte med at være i front, hvis vi gør det til et fælles nordisk indsatsområde. Og det kan komme til at betyde meget for samfundsudviklingen.

◆ **Rolle i udvikling af informationskompetencer fra vugge til grav**

Den kreative klasse som vi skal bygge innovationssamfundet på er os alle sammen.

Kunstformidling er fundamentet for fantasien - stimulerer til videreudvikling. Den kunstneriske oplevelsessevne i forhold til lyd, billed, ord er også en informationskompetence. Bibliotekernes rolle her er evident.

Ligeså i forbindelse med mere traditionelle informationer.

Skabe et nyt gennembrud for folkeoplysningen som livslang læring:

Livslang læring udfordrer da det handler om nye grupper brugere og andre typer formidling/læring.

Start med børnene: Vi skal fange børnene hvor de er – ikke nødvendigvis i biblioteksrummet. Det handler f.eks. om lærdomstilegnelse, udvikling af mediekundskab (forskell, mulighed, begrænsninger), bibliotekernes rolle i den sproglige tilegnelse.

Studerendes brug af biblioteker og informationsressourcer:

- 60 % bruger også folkebiblioteker til uddannelsesformål: Vi SKAL udvikle samarbejde mellem folke- og forskningsbiblioteker.
- generelt dårlig informations kompetence, tilfældigt valg af materialer: Vi SKAL etablere samarbejde med uddannelser

Folkebibliotekerne har en stor rolle i samarbejde med børnehave-, skole-, gymnasie-, uddannelsesbibliotek – ikke traditionelle biblioteksorienteringer.

Biblioteksfunktionen skal integreres i læringsplatformen. Her har vi en stor opgave foran os.

Vi skal omdanne industrisamfundets bibliotek (bygning, samling, åbningstid) til videnssamfundets bibliotek (uafhængigt af tid og sted, af medie og udbyder, nye brugere, tænk i helheder ved valg af samarbejdspartner) – der mangler radikale bud på det.

Bibliotekerne må gentænke sin rolle med brugeren i centrum: ikke hjemmeside men brugerside.

Nordisk model efterlyses – som kan spille op mod den nordiske velfærdsmodel, højskolebevægelsen, andelsbevægelsen, fagbevægelsen – bygge på den nordiske fleksibilitet (som udtrykt af Michael Lindholm, Mandag Morgen).

Bibliotekernes gamle rolle som kulturel institution er ikke udspillet selvom vi satser på nye læringsmiljøer – der er tale om udvikling af lærings- og oplevelsesrum.

Og det er her vi bl.a. kan tilegne os erfaringerne fra vores fortid – gøre brug af kulturarven.

◆ **Udvikling af ABM-samarbejdet**

Kulturarven er fremtidens råstof i en globaliseret økonomi hvor konkurrenceparameteren er udvikling af kompetencer. I den globaliserede verden er det helt nødvendigt at tage udgangspunkt i, hvad vi er gode til, hvis vi skal kunne være konkurrencedygtige. Og det vi er gode til bunder ofte i vores kulturelle arv.

Arkiver, biblioteker og museer har samlinger og kunder til fælles, og det er oplagt at samarbejde, dels ved udvikling af nye former for formidling, dels ved at give fælles adgang til samlingerne. Vi må bruge de fælles ressourcer til at skabe andre indgange end de vanlige – til at tage udgangspunkt i brugerne frem for i institutionerne.

Borgernes lige, lette og uhindrede adgang til kulturarven uafhængigt af tid, sted og udbyder. Det er målet når vi sætter brugeren i centrum i stedet for institutionerne.

Visionen er at alle kulturinstitutioner i Europa giver elektronisk adgang til deres samlinger på en ensartet måde og at databaserne for de enkelte institutioner forbindes, således at borgeren fra én samlet

indgang kan få adgang til både den lokale, nationale og globale kulturarv. Men der er lang vej til målet.

Lokalt samarbejde mellem museer, arkiver og biblioteker vil kunne være drivkraften i realiseringen af visionen. Erfaringerne viser at abm-samarbejde fungerer godt på det lokale niveau når det realiseres, men det er svært at få samarbejder igangsat. Der er behov for aktiv igangsætter-støtte.

Problemet er manglende vilje på nationalt plan fordi vi tænker i hver vores lille cigarkasse.

Derfor kan NMR komme til netop at spille den rigtige rolle – at supplere det nationale niveau. NMR kan blive igangsætteren af den helt nødvendige udvikling som der er politisk vilje til, men ikke praktisk vilje til.

På nordisk plan kan vi igangsætter udvikling af fælles standarder og guidelines, understøtter kompetenceudvikling og sørger for bedre muligheder for udveksling af erfaringer og opbygning af selv bærende netværk og samarbejdsrelationer. En funding politik der giver støtte til innovative projekter kan også være en væsentlig hjørnesteen i en nordisk udviklingsstrategi ved at stille bevillingsforudsætninger som understøtter udvikling af samarbejde, udveksling af best practice og kompetenceudvikling.

➤ **ABM-program**

Vi vil selvfølgelig helst have nordisk folkebiblioteksprogram. Der er nok at tage fat på af politisk højt prioriterede emner.

Men overalt i de politiske diskussioner snakkes der om tværgående samarbejder mellem ministerområder. Og tankegangen er så småt også ved at slå igennem på embedsmandsniveau. Vi skal væk fra at tænke i søjler og i stedet tænke i helheder – tværgående samarbejder. (dep.chef)

Så kan det politisk ikke lade sig gøre med et folkebiblioteksprogram kan vi godt se

Jeg vil slutte med at citere den engelske ABM-direktør Chris Batt: Vi må ekspandere og redefinere kulturarvs-institutionernes rolle som videninstitutioner i forhold til:

- forskning, uddannelse og læring
- kulturel aktivitet, kreativitet og inspiration

men også i forhold til.

- vidensøkonomi.
- social udvikling og social inclusion

og denne gentænkning af kulturinstitutionerne som videninstitutioner bør ske langt mere aktivt og dynamisk i forhold til det omgivende samfund.

Vi kunne få et gennembrud i denne gentænkning – i samarbejdskulturen ved hjælp af NMR. Og såvel integrationsindsats, som udvikling af informationskompetence og fælles kulturarvsformidling har naturligt plads i et nordisk ABM-samarbejdsprogram.

Nordbok i ett språkpolitiskt perspektiv

Först vill jag nämnd några akuta åtgärdsområden, sedan vissa saker som jag tror kräver uppmärksamhet i skarven mellan Nordbok och ett nytt stödsystem, och till sist vill jag föra ett litet nordismresonemang. Några viktiga områden, inte rangordnade, som vi vid diskussioner i Nordbok på sistone har ansett vara i behov av nya insatser och vill testamentera vidare.

Tullhinder och skillnader i omsättningsskattesats undergräver ofta de små möjligheter som trots allt finns att i bokhandeln tillhandahålla nabolandslitteratur på originalspråket. Att det inte är en artikel som säljer sig själv är välbekant. Därför blir urvalet – om det alls finns – litet, vilket inte uppmuntrar till besök. Här uppstår en spiralen nedåt. I en nordisk nätbokhandel bleve urvalet däremot stort. Genom enkel addition av kuranta kataloger blir titelbeståndet heltäckande och därmed attraktivt att klicka runt i. Katalog och bokhandel är självfallet olika projekt. Båda behövs och torde vara realistiska utmaningar.

En samnordisk koordinatorsfunktion efterlystes med kraft vid ett seminarium om Nordens små litteraturer i Tórshavn i november. Dess uppgift skulle vara spindelns, nätverksupprätthållarens. Ett åliggande vore att få ut det mesta av samarbetet mellan statliga litteraturstödjande organ i Norden. Den skulle också förvalta det mervärde Norden har jämfört med enskilda nordiska länder och områden. Den skulle konsekvent och kontinuerligt fånga upp de mindre och minsta aktörer som faller mellan stolarna när de nordiska miljonspråken spränger fram; någon behöver produktionsstöd, en annan översättningsstöd, åter en annan stöd för provöversättningar. Den skulle samla in information och sprida ut den igen. Den skulle hävda nordisk närvaro vid sådana storevenemang som innebär hög tröskel eller som uppstår stor grindpeng, som Frankfurtmässan. Denna koordinatorsfunktion borde skapas på permanent basis men borde cirkulera mellan institutioner som kan bära den, t.ex. de större nationella litteraturinformationscentra. Matriser för en sådan lösning finns; koordinationen för nordisk kvinnoforskning (Oslo) har anförts som exempel på en lyckad modell.

Särskilt från de små språkområdena anmäls nu ofta önskemål om kvalitetssäkring i form av skolning, t.ex. som kvalificering av författare för barn och ungdom eller i form av seminarier / kurser i litteraturkritik. Dessa kunde ta fasta på det kritiska uppdragets etik och procedurer. Sådant kvalificeringsarbete skulle få ut ett klart mervärde av mångsidigt nordiskt deltagande från olika stora språkområden. De skulle också bidra till att skapa kontaktytor av det slag som t.ex. de nordbokstödda kurserna på Nordens Biskops-Arnö har tillhandahållit.

Jag övergår till saker jag ser som oförytterliga i Nordboks verksamhet och därför i behov av fortsatt ansvarstagande.

En sådan sak är långsamheten. Nästan alla moment i den litterära processen är långsamma. Inkubationstiden går inte att förutse. Om – t.ex. – en finsk debutant träffar sina likar på kurs kan han, (långt) senare, ha blivit litterär tidskriftsredaktör och ge ut ett specialnummer med norsk lyrik som bygger på det kontaktnät han med Nordboks stöd fick år X. Men det är också möjligt att numret kommer ut först år Z. Viktigt är inte när utan att. Långsamheten innebär också att det behövs långt minne för att man skall veta vilka stödinsatser som bär frukt.

Det nordiska samarbetet behöver rutiner för vardagsslitet. Också en stilla grötlunk kan vara djupt meningsfull verksamhet. Nabolandsstöd eller internordisk översättning är sådan grötlunk. Där upprätthålls nordentanken. I vart fall försvåras nordentankens död just genom sådant ickespektakulärt arbete. Utan detta stöd skulle Norden veta mindre om sig själv. Stödet har haft och måste fortsätta att ha två viktiga egenskaper: kontinuitet och tvåsidighet – översättning görs mellan två parter, från källspråk till målspråk. I den mån nya ordningar (visstidsprogram, krav på treparts mobilitet) inte beaktar detta måste de modifieras. Det finns i övergången till tidsbegränsade programinsatser en risk

för ett slags kvartalsekonomi. Den säkrar rubriker men inte brödtexten under dem – ett slags löpsedelkulturpolitik.

I ett viktigt avseende har nabostödet varit en paradox, god och dålig; det har hjälpt och stjälpt. Nordbok har hjälpt fram inomnordiska översättningar och har därmed minskat motivationen för att läsa nordiskt på originalspråket. Ursäkten för detta är uppenbar och godtagbar men inte särskilt offensiv: inomnordisk läsning i original tog slut efter 1800-talets genombrottslitteratur, vidpass. Valet står sedan dess mellan översatt läsning eller ingen alls.

Jag har förstått att kultursamarbetsstödet nyorientering skall riktas mot program, projekt, i synliga, proaktiva insatser. Jag anar en i och för sig begriplig vilja att höja profilen för det nordiska samarbete som i dag upplevs som mindre tjusigt än Europa och världen. Men man har ofta sett hur profilprojekt gagnar den part som har profilen mer än de gagnar saken. Nordboks kanske viktigaste insats har skett rätt tyst, i form av sakkunnigt beviljat stöd för förläggares inomnordiska översättningsprojekt.

Exempelvis Island. Jag menar inte att Nordbok skapat den isländska litteraturboomen. Men stödet har bidragit till att boomen ägt rum också på finska. Och denna boom har inte varit en punkt, en enskild titel, utan ett skeende. Isländsk litteratur blev dessutom ett fortlöpande intresse för finska läsare innan boomen kom med full kraft. Och att en boom får full kraft beror inte bara på att begåvning finns utan också på att begåvningarna, och deras promotorer, vet om att det lokala kan komma vidare. Stöd av detta slag gör att det finns något sådant som en nordisk vardag. Någon gång kan vardag bli fest, som i det aktuella fallet – som självfallet är en inhemsk isländsk skapelse men fick hjälp till genomslag av att nabostödet på sätt och vis utvidgat hemmamarknaden.

Till sist något om nordismens villkor. Ända tills annat bevisats tror jag de ohjälpligen har med språk att göra och får hanteras därefter.

Ofta har vi hoppats på genvägar till nordisk sammanhållning. Syskonkärlek, historiskt minne, intressegemenskap, yttre hot har tänkts fungera som ordlösa argument. Jag tror att inga argument är ordlösa och att nordismen därför reser minst två olika språkproblem. Det gäller att medge att den språkligt handlar om en inre ring och om en yttre. Om vi inte håller detta faktum för ögonen kommer vi inte att ha ett Norden utanför den inre ringen, varpå den inre ringen minskar i intresse, även för sig själv.

Det gäller för det första att värna om den interskandinaviska förståeligheten. Eller skall vi säga förståelighet i obestämd form, den är inte självklar. En finlandssvensk har, efter övning, tillgång till den. Som även finsktalande finländare har man ofta skäl att fundera lite mer på inträdesvillkoren.

Om man kan göra troligt och hörbart att danska, norska och svenska begriper varandra, då kan man också visa på vilket mervärde man kan utvinna ur detta tjugomiljonhövdade begripande. Och kan man visa på detta mervärde, då kan man kanske också intressera dem som måste satsa mer för att kunna vara med: finnar, samer, grönländare men också islänningar och färingar. Dessa som satsar mer är det ickeskandinaviska Norden, de som inte får tala sitt eget språk när Norden möts.

Intressera alla kan man bara om alla måste ge upp något, anstränga sig något. Detta något kan vara ganska litet, nämligen att ingen vid nordiskt umgänge får tala sitt eget språk, inte fullt ut. Och då menar jag inte att alla ska tala engelska. Jag menar att ingen får tala så där som man brukar, inte så snabbt, inte så oartikulerat. Och inte heller underförstå så mycket som man ofta gör när man tanklöst talar sitt modersmål, det språk man trivs i just för att det är så fullt av förkortningar, genvägar, kvickhet.

Detta har Norden talat om till lust och leda men inte just kommit någon vart. Utan beredskap att i skolan vika den korta tid som behövs för att lära ut hur t.ex. en svenskspråkig ”knäcker koden” som

gör danska begriplig är det svårt att göra något. Också en samnordisk redigerad tv-kanal med tittarvald textning vore tekniskt sett en fullt möjlig ambition att ha. Det vore ett kontinuerligt läralättprojekt för hugade. Hur väl tv fungerar som språklärare inser alla som har jämfört länder som dubbar program med sådana som inte gör det.

Det är en smått drabbande insikt, för till det man inser hör att det är bara engelska som tv har lärt ut. Det är engelskan som har status. Statusaspekten har kanske inte tillmätts den betydelse som tillkommer den i frivilligsamhället. Tvångsnordiskan har inte slagit igenom. Mot den bakgrunden tror jag den storsatsning på nordiskt dataspel som NMR har aviserat är en bra idé. Min son sitter ju redan framför datorn.

Våra fromma föreställningar om internordisk språkförståelse har ofta varit överdrivna. De har hjälpts till överdrift av ett slags politisk illusion, eller självbedrägeri, som vi har behövt för att göra Norden verkligare.

För att varsebli det brukbara i en idé som kan verka tröttkörd på hemmaplan kan det löna mödan att titta på samma idé, pigg och kry, på bortaplan. Vi hittar den på ett stort uppslag i den färgstarka tidskriften *Le monde diplomatique* för januari detta år. Där agiterar bladets generaldirektör Bernard Cassen för tanken om en romanofoni, en global latinitet. Denna sträcker sig inte bara från Lissabon till Bukarest, som en inskränkt europé kan se saken. Nej, den har en dryg miljard talare, främst förstås spansk- och portugisisktalande. Den är en global makt.

Skälet till att Cassen formulerar detta gemensamma intresse är säkert ganska krasst. ”En mångspråkig värld för att undgå engelskans diktatur”, lyder hans rubrik. Franskans förluster – prestigeförluster, översättningsförluster, kanske domänförluster – har på senare tid varit hisnande. Än mer hisnande ter de sig om man betänker hur kort denna senare tid har varit. Alla utom de mest sturiga frankofoniförsvararna har märkt att man måste tänka om. Om det är omöjligt att rädda franskan ensam ska den kanske gå att rädda inom ramen för en större satsning. Inom latiniteten är franskan liten, räknat per capita.

Det är för oss i Norden värt att besinna hur argumentationen går. I en artikel bredvid Cassens skriver Françoise Ploquin, chefredaktör för *Français dans le monde*, att latinitetsidéen kan verka utopisk men att sådant faktiskt har gjorts: långt borta i en liten by i Gallien har det gjorts. Nej, riktigt så skriver hon inte, men man anar i hennes presentation en beundran av Skandinavien som motståndsficka, en Asterix som norrifrån håller världserövraren stången. Ploquin pekar på Norden och hävdar att företeelsen *intercompréhension*, dvs att begripa den andras språk men tala sitt eget, sedan länge är vardagsmat i Danmark, Norge och Sverige.

Ploquin anför flera andra exempel och färskta rön om inbördes begriplighet. Så ger ett forskningsprojekt i Aix-Marseille vid handen att talare av ett romanskt språk – försöken gjordes med icke språkspecialiserade studerande – på sextio timmar kan lära sig läsa och förstå text på tre andra romanska språk (bok, uppslagsverk, tidningsartikel). Hörförståelse kräver något mer tid.

Allt detta beaktar faktorer som språkfamilj, närhet och inlärbarhet men inte det drivmedel som behövs, nämligen: Vill jag lägga tid och energi på detta? Det vill jag kanske bara om jag har nytta av det, om det förbättrar mina villkor, om det ligger status i det.

Det är inte alltid vi själva blir varse vad vi kan, inte heller vad vi håller på att inte längre kunna. En blick utifrån kan hjälpa oss att se bättre på vårt predikament, kanske rentav att låna lite av andras fascination för att ge våra strävanden status. Just i dag verkar det centrifugala Norden starkare än det centripetala. I ideologiserad och sammanförd och organiserad form byggde det i mycket på tankar väckta av andra världskriget, på krigserfarenheter. Långvariga fredserfarenheter har försvagat bygget. Man får kämpa igen, med nya argument. Räcker inte de egna kan vi ta de franska. De verkar lite bekanta.

Clas Zilliacus